

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A költségvetés fenntarthatósági célú elemzése

2020.

ELEMZÉS

A költségvetés fenntarthatósági célú elemzése

2020. október

Engedélyező:
Domokos László
Domokos László
elnök

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Szerkesztő:

DR. KÁDÁR KRISZTA projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN felügyeleti vezető

Készítették:

DR. KÁDÁR KRISZTA projektvezető

PÉTER ÁKOS számvevő

DR. SZABÓ BÉLA számvevő

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-2576-003/2020.

TARTALOMJEGYZÉK

▶	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
▶	BEVEZETÉS	8
▶	AZ ELEMZÉS TERÜLETE ÉS MÓDSZERE.....	9
▶	1. AZ ÁLLAMADÓSSÁG ÉRTÉKÉNEK ALAKULÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK	11
	1.1. Az államadósság-ráta alakulása	11
	1.2. A költségvetési hiánnyal összefüggő kockázatok	12
	— 1.2.1. A pénzforgalmi szemléletű és az eredmény szemléletű hiány	12
	— 1.2.2. A centralizációs és az újraelosztási arány	13
	1.3. Az európai uniós források megelőlegezésének kockázatai	15
	1.4. Az államadósság kezelésével összefüggő kockázatok	16
▶	2. A BRUTTÓ HAZAI TERMÉK ÉRTÉKÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK	20
	2.1. A versenyképességgel összefüggő kockázatok	20
	— 2.1.1. A K+F(+I) támogatása	20
	— 2.1.2. A bérek termelékenységét meghaladó növekedéséből fakadó kockázatok	21
	— 2.1.3. A fejlesztéssel összefüggő kockázatok	23
	2.2. A fogyasztással összefüggő kockázatok	25
	2.3. Az aktivitási szinttel összefüggő kockázatok	26
▶	3. A KÜLKERESKEDELMI EGYENLEGGEL ÖSSZEFÜGGŐ KÖLTSÉGVETÉSI KOCKÁZATOK.....	29
	3.1. A külkereskedelmi egyenleg alakulása	29
▶	4. A HITELEZÉSSSEL ÉS MEGTAKARÍTÁSOKKAL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK	31
	4.1. A hitelezés és a megtakarítások kapcsolata	31
	4.2. A hitelezéssel összefüggő kockázatok	32
	4.3. A megtakarításokkal összefüggő kockázatok	33
▶	5. A GAZDASÁGI, TÁRSADALMI FENNTARTHATÓSÁGGAL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK	35
▶	6. A KLÍMAVÉDELEMMEL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK.....	36
	6.1. A klímavédelmi intézkedések, szabályozók szerepe	36
	6.2. A közszféra klímatudatos kereslete	37
▶	1.SZ. MELLÉKLET: ÉRTÉKFA MODELL	40
▶	FOGALOMTÁR	41
▶	RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	43
▶	FELHASZNÁLT DOKUMENTUMOK.....	44
▶	JOGSZABÁLYOK ÉS KÖZJOGI SZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK JEGYZÉKE	49
▶	EURÓPAI UNIÓS JOGFORRÁSOK.....	50

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A központi költségvetés fenntarthatóságát, azaz a GDP-arányos hiány-mutatók¹ és államadósság-mutatók² értékének folyamatos csökkenését az elemzett években a kedvező gazdasági környezet mellett számos tényező támogatta. Bár a nominális adósság évről évre növekedett, 2011 óta a GDP gyorsabb ütemű növekedésének köszönhetően az államadósság-mutatók folyamatosan javultak. 2020-ban a kedvező folyamatok megtorpannak, a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak következményeként a pénzforgalmi és az uniós módszertan szerint számított hiány a tervezetthez képest magasabb összegben teljesül az előrejelzések szerint, miközben a gazdaság teljesítményének csökkenése következtében a GDP nominális növekedése is elmarad a tervezettől. Mindez a GDP-arányos hiány-mutatók, az államadósság-mutató és -ráta értékének emelkedéséhez vezethet.

Az elemzés a hiány és az államadósság GDP-hez viszonyított arányának változása szempontjából több lényeges, az elkövetkező években még hangsúlyosabban jelentkező kockázatot azonosított. (Lásd az összefoglaló végén szereplő táblázatban). A veszélyhelyzet következményeként – a csökkenő kibocsátás és fogyasztás hatásai mellett – fokozottan jelentkeznek a gazdaság „szürkülésével, feketedésével”, a korrupcióval, a nemzeti vagyon leértékelődésével járó kockázatok, amelyek további költségvetési bevételekieséshez vezethetnek. A kockázatok a fokozott adóhatósági ellenőrzésekkel, illetve a gazdaság fehéritését célzó újabb intézkedésekkel (adók mértékének, az adminisztrációs terhek csökkentésével) mérsékelhetőek.

A pénzforgalmi egyenlegre kockázatot jelentett és a hiány alakulásában jelentős szerepet játszott az elemzett évek többségében az EU-s bevételek előirányzattól való elmaradása, amelyeket így hazai költségvetési forrásokból a tervezettnél hosszabb ideig kellett megelőlegezni. Mindez a centralizációs arányra is hatással volt, bár az a csökkenő adóterhelésnek köszönhetően az elemzett időszak végére (2015-2019. között) 48,6%-ról 44,0%-ra csökkent. A költségvetés tervezése során a megelőlegezett uniós bevételek megtérülése mértékének pontos számszerűsítése nem lehetséges, így a Kormány elsősorban tartalékképzéssel, év közben az előirányzatok átcsoportosításával csökkentheti a finanszírozási kockázatokat. Fontos, hogy az EU finanszírozási gyakorlatának változása a következő költségvetési periódusban csökkentse a hazai finanszírozási igényt.

Az elmúlt időszakban a hazai államadósság kezelésben négy alapvető stratégiai cél érvényesült. Prioritás volt, hogy az államadósság-mutató csökkenjen, a lakossági finanszírozás erősödjön, a devizahányad csökkenjen, az állampapírok átlagos futamideje növekedjen. A költségvetés hosszú távú fenntarthatósága érdekében az árfolyamkockázat csökkentését a devizaadósság arányának további mérséklésével lehet elérni. Az árfolyamkockázatot ezenfelül csökkenti a hazai finanszírozás arányának növelése a forintadósságnál. A Covid-19 járvány miatti megemelkedő költségvetési hiány a tervezettnél nagyobb állampapír-kibocsátást tesz szükségessé. A vállalkozások állampapírok iránti várhatóan csökken. Ezzel szemben a lakosság állampapírok iránti kereslete még növekedhet is, tekintve, hogy az állampapírok a részvényekhez, befektetési jegyekhez képest biztonságosabb befektetésnek számítanak.

Az elemzett időszakban a GDP értékét alakító tényezők közül a fogyasztás folyamatosan nőtt, de a növekedés üteme az elemzett időszakban elmaradt a reálkeresetek növekedési ütemétől. Ennek hátterében egyrészt az áll, hogy a nyugdíjak és a szociális jövedelmek lényegesen kisebb ütemben emelkedtek, mint a keresetek. Másrészt a megtakarítások gyors bővülése szintén visszafogta a fogyasztás-növekedését. A foglalkoztatottság bővülése is hozzájárult a lakosság fogyasztásának növekedéséhez és ezáltal a GDP emelkedéséhez. A járvány a háztartások pénzügyi helyzetét is negatívan befolyásolja, ami elsősorban a megélhetően túlmutató fogyasztás csökkenésével járhat. A háztartások fogyasztásának élénkítését elsősorban a foglalkoztatottság és a nettó jövedelmek növekedését elősegítő intézkedések támogathatják.

A külső versenyképesség az exportpiaci részesedés változásában is mérhető. Ez utóbbinak és a nettó nemzetközi befektetési pozíciónak a változása 2015-2018. között összességében pozitívan alakult, a folyó fizetési mérleg egyenlege viszont 2019-ben negatív volt. Fennáll a kockázata az import exportnál gyorsabb növekedésének (kiseb mértékű visszaesésének), ami mérsékli a GDP növekedését. A kis- és középvállalkozások exporttörekvéseinek támogatása, az export nagyfokú földrajzi koncentrációjából fakadó kitettség csökkentése

¹ A költségvetés pénzforgalmi egyenlege illetve az uniós módszertan (ESA) szerint számított ún. maastrichti egyenleg. A pénzforgalmi szemléletű költségvetési hiány a bevételeket és a kiadásokat a pénzügyi mozgás időpontjában veszi figyelembe. A maastrichti hiánymutató más szervezeti kört ölel fel és eredményszemléletben veszi figyelembe a tranzakciókat.

² Államadósság-mutató és államadósság-ráta. *Államadósság-mutatóként* definiáljuk elemzésünkben a hazai módszertan szerint számított államháztartás adósságának a GDP-hez viszonyított arányát, *államadósság-rátaként* az uniós módszertan szerint számított kormányzati szektor adósságának a GDP-hez viszonyított arányát.

kedvezően hathat a külkereskedelmi egyenlegre.

Gazdasági visszaesés idején, a kereslet és a kibocsátás visszaesése a vállalkozások kutatási és fejlesztési ráfordításait is visszafoghatja, ami elsősorban közép- és hosszú távon a GDP növekedés korlátja lehet. A hazánkban megvalósuló külföldi beruházások volumenének visszaesése ugyancsak kockázatot jelenthet a K+F tevékenységekkel támogatott, magasabb hozzáadott értékű termékek és szolgáltatások előállítására, így végső soron a versenyképesebb magyar gazdaságra nézve. A kutatás-fejlesztési ráfordítások visszaesését az állam további támogatások nyújtásával részben pótolhatja.

A gazdasági visszaesés a beruházások elhalasztását is eredményezheti, ami hatással lehet az ipari termelés volumenére, és a termelékenységre is. A beruházások élénkítésében ekkor különösen nagy szerepe van a hitelezésnek, valamint az EU-s és a hazai költségvetési fejlesztési forrásoknak, különféle kedvezményeknek, valamint az állami beruházások bővítésének.

Az aktivitási szint növekedése, a munkavállalási hajlandóság erősödése, illetve a foglalkoztatás bővülése hozzájárult a GDP növekedéséhez. A foglalkoztatottság visszaesésének mérséklését, illetve szinten tartását, majd ismételt növelését a munkahelyek megtartását célzó intézkedések és támogatások, valamint a munkáltatói terhek további csökkentése segíthetik elő.

Az elemzés főbb következtetéseit (tekintettel az elmúlt évek és a 2020. év első hónapjainak folyamataira) az alábbi táblázat összegzi:

Az államadósság értékét befolyásoló főbb kockázatok és a kockázatokat csökkentő eszközök		
Tényező	Az államadósság túlzott növekedését előidéző kockázatok	Az államadósság túlzott növekedése ellen ható intézkedések
Költségvetési hiány	<ul style="list-style-type: none"> – tervezett adóbevételek elmaradása – kiadások tervezetten felüli növekedése – EU-s források nagy összegű megelőlegezése 	<ul style="list-style-type: none"> – adóbevételek növelését elősegítő gazdaságélénkítő intézkedések – gazdaságfőhérvítő intézkedések bevezetése, adóellenőrzések fokozása – év közben előirányzatok átcsoportosítása, tartalékképzés, az EU finanszírozási gyakorlatának változása
Államadósság-kezelés	<ul style="list-style-type: none"> – az adósságkezelés költségeinek túlzott mértékű emelkedése (az árfolyamkockázat, a kamatkockázat, a megújítási kockázat, a finanszírozási kockázat, a partnerkockázat bekövetkezése következtében) 	<ul style="list-style-type: none"> – hazai lakossági befektetések arányának növelése – deviza-résarány csökkentése – országgkockázat megfelelő szinten tartása – átlagos futamidő növelése – egyenletes lejáratú szerkezet kialakítása
A bruttó hazai termék értékének növekedését befolyásoló főbb kockázatok és a kockázatokat csökkentő eszközök		
Tényező	A növekedés lassulását előidéző kockázatok	A fenntartható növekedést elősegítő intézkedések
Külső versenyképesség	<ul style="list-style-type: none"> – export visszaesése, import túlzott növekedése mellett – külföldi beruházások szintjének visszaesése – globálisan nem versenyképes vállalkozások 	<ul style="list-style-type: none"> – működőtőke-befektetések ösztönzése, támogatása – a hazai vállalkozások exporttörekvéseit támogató intézkedések – versenyképes, magas hozzáadott értékű termelés/szolgáltatás támogatása
Belső versenyképesség	<ul style="list-style-type: none"> – a termelékenység növekedési ütemének lassulása – munkaerőköltség növekedése – alacsony szinten állandósuló kutatás-fejlesztési ráfordítások 	<ul style="list-style-type: none"> – versenyképes, magas hozzáadott értékű termelés/szolgáltatás támogatása – erős monitoringgal történő K+F támogatások nyújtása a magas hozzáadott értéket előállító ágazatokban
Fejlesztések	<ul style="list-style-type: none"> – a lakosság és a vállalkozások beruházásainak visszaesése 	<ul style="list-style-type: none"> – lakásépítések ösztönzése, támogatása – vállalkozások beruházásainak támogatása
Fogyasztás	<ul style="list-style-type: none"> – a kereslet csökkenése következtében jelentős fogyasztás-visszaesés – a fogyasztás szerkezeti változása – a reálkeresetek stagnálása, csökkenése 	<ul style="list-style-type: none"> – gazdaságpolitikai (fogyasztást ösztönző) intézkedések – a jövedelmeket adók csökkentése
Aktivitás, foglalkoztatás	<ul style="list-style-type: none"> – képzett munkaerő hiánya, üres álláshelyek magas száma – kereslet és a kibocsátás csökkenése okán leépítések, munkahelyek számának csökkenése 	<ul style="list-style-type: none"> – a munkaerő-tartalék nagyobb arányú mozgósítása – gazdasági aktivitást ösztönző illetve a munkahelyek megtartását elősegítő intézkedések

BEVEZETÉS

Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény 5. § (13) bekezdése alapján- ellenőrzési tevékenysége mellett - elemzések és tanulmányok készítésével is előmozdítja a szabályszerű közpénzfelhasználás elveinek érvényesülését.

A költségvetés fenntarthatóságának kérdése napjainkban különös fontossággal bír. 2020 márciusában a koronavírus-járvánnyal összefüggésben kialakult veszélyhelyzetben a kormány a lakosság védelmét szolgáló intézkedéseket vezetett be. Részben ezen intézkedéseknek, részben a csökkenő keresletnek következtében a kibocsátási szint a korábbihoz képest várhatóan visszaesik 2020-ban. Az elemzést még aktuálisabbá teszi, hogy a kiadások növekedése és az alacsonyabb értékben teljesülő bevételek a nominális államadósság értékét jelentősen megnövelhetik a tervezetthez viszonyítva.

A költségvetés végrehajtását számos tényező befolyásolja, a költségvetés fenntarthatóságát veszélyeztető kockázatok bekövetkezése végső soron az államadósság növekedését eredményezheti.

Magyarország Alaptörvényének megfelelően a közpénzeket a törvényesség, az átláthatóság, az elszámoltathatóság, a felelősség, a kiegyensúlyozottság mellett a fenntartható gazdálkodás elvei szerint kell felhasználni. Az Alaptörvény határozza meg, az ún. államadósság-szabályt, ami szerint az Országgyűlés nem fogadhat el olyan költségvetést, amelynek eredményeképpen az államadósság értéke meghaladná a GDP 50%-át. Amíg ez nem teljesül, az Országgyűlés csak olyan költségvetést fogadhat el, amely az államadósság GDP-hez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza. A maastrichti konvergencia-kritériumok előírják, hogy a kormányzati szektor hiánya nem haladhatja meg a GDP 60%-át egy nemzetgazdaságban. A 2013 januárjában életbe lépett ún. fiskális paktum³ értelmében a 60% feletti rész évenként egy huszaddal történő mérséklésére tettek vállalást a szerződő felek. A Gst. az uniós szabályokat beemelte a magyar jogrendbe.

A hazai költségvetési politikát lényegében az Alaptörvényben és a Gst-ben foglalt hazai és uniós államadósságra vonatkozó szabályok szorítják fenntartható pályára.

Meghatározásunk szerint egy költségvetési évben a központi költségvetés akkor fenntartható, ha fennállnak az 50% feletti értékű államadósság-mutató folyamatos csökkentésének feltételei, azaz a költségvetés finanszírozási szükséglete, ebből adódóan egy évben a bevételek és a kiadások egyenlege (a költségvetésre ható tényezők alakulásának köszönhetően) nem növeli meg az államadósság nominális értékét oly mértékben, hogy az a GDP értékéhez viszonyítva az államadósság-mutató értékének növekedését eredményezze. A mutató növekedésének irányába hatnak mind az államadósságot növelő, mind a GDP növekedését visszafogó tényezők. A fenntarthatóság azt is jelenti, hogy az elmúlt éveket (több területen) jellemző pozitív folyamatok folytatódnak, illetve felerősödnek, a mutató értékének növekedését eredményező kockázatok pedig csökkennek.

Elemzésünk közpénzügyi nézőpontból veszi górcső alá a költségvetés fenntarthatóságát veszélyeztető leglényegesebb tényezőket. Az ÁSZ „Az adósságcsökkentés fenntarthatósága” c. elemzésében (2019a) az államadósságra, illetve a GDP növekedésére ható tényezőcsoportok és tényezők alakulásának több évre visszamenő vizsgálata alapján azt állapította meg, hogy nagy részük támogatta az államadósság-ráta értékének tartós csökkentését, azonban néhány alakulása – kedvező gazdasági környezetben is - kockázatot hordozott az államadósság-szabály folyamatos teljesülése szempontjából.

³ Szerződés a gazdasági és monetáris uniós stabilitásról, koordinációról és kormányzásról. A megállapodás kötelező érvényű az euró-zóna tagállamaira nézve, illetve a valutaunió jelenleg kívül lévő országokra, amint azok bevezetik az közös fizetőeszközt, valamint mindazokra az államokra, amelyek önként csatlakoznak az egyezményhez. A szerződést Magyarországon a 2013. évi XXXII. törvény hirdette ki.

AZ ELEMZÉS TERÜLETE ÉS MÓDSZERE

Az elemzés célja, hogy a központi költségvetést érintő, az ÁSZ korábbi elemzései során azonosított fenntarthatósági kockázatokat összegezze, és annak alapján következtetéseket vonjon le a magyar gazdaság, és ezen belül a költségvetési egyensúlyt hosszabb távon fenyegető kockázatokkal kapcsolatban.

Az első két fejezetben az államadósság nominális értékére ható lényegesebb tényezőket (költségvetési hiány, centralizációs és újraelosztási arány, az EU-s források megelőlegezése, az államadósság-kezelés kiadásainak alakulása) valamint a GDP értékére ható jelentősebb tényezőket (aktivitási ráta, versenyképesség, fogyasztás) vizsgáljuk meg abból a szempontból, hogy változásuk hogyan hat a költségvetési fenntarthatóságra. Külön tárgyaljuk a hitelezéssel és megtakarításokkal kapcsolatos, valamint a külkereskedelmi egyensúlyt fenyegető kockázatokat, a GDP növekedését befolyásoló egyes társadalmi kockázatokat és a környezeti fenntarthatósággal összefüggő kockázatokat. Utóbbi három témában az ÁSZ a közeljövőben jelentet meg elemzéseket, tanulmányokat. Elemzésünknek nem célja a koronavírus-járvánnyal összefüggő kockázatok és hatások értékelése: célunk volt a költségvetés fenntarthatóságával összefüggő kockázatok azonosítása gazdasági visszaesés esetében, valamint a kockázatok kezelését támogató lehetséges kormányzati intézkedések bemutatása. (Az járvány gazdasági hatásaival kapcsolatban az ÁSZ 2020 júniusában tett elemzést közzé (ÁSZ, 2020d.))

Az elemzéshez felhasználtuk az ÁSZ által az elmúlt években, a tárgyhoz kapcsolódóan készített elemzéseket. (A felhasznált ÁSZ-elemzések felsorolását lásd a következő oldalon.) Kiemelten támaszkodtunk az ÁSZ „Az adósságsökkentés fenntarthatósága” c. elemzésben foglalt ún. *értékfa-modell* tényezőinek elemzésére (ÁSZ, 2019a). Az értékfa-modell a közpénzügyi gazdálkodás teljesítményének mérésére alkalmas modell, ami az államadósság-mutatót komponensekre, tényezőcsoportokra és tényezőkre bontja fel (1. sz. melléklet).

Az ÁSZ elemzések mellett felhasználtunk a témában nyilvánosan elérhető szakmai tanulmányokat, jelentéseket, publikációkat, cikkeket és tájékoztató füzeteket. A makrogazdasági mutatók a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), a Magyar Nemzeti Bank (MNB) és az Államadósság Kezelő Központ Zrt. (ÁKK Zrt.) nyilvános adataiból származnak, emellett Magyarország Konvergencia Programjának (2020-2024.) előrejelzéseit is felhasználtuk.

A statisztikai adatokat az államadósság-mutató alakulására vonatkozóan 2011-től (az államadósság szabály 2011. évben történt megalkotásától) mutatjuk be, az egyéb tényezők esetében az elemzett időszak 2015-2019. volt.

A külső versenyképesség elemzésénél nem tárgyaljuk külön a fizetési mérleg további részét képező elsődleges-, másodlagos, valamint tüke- és pénzügyi mérlegek alakulását. A munkatermelékenységre vonatkozó adatokat az EUROSTAT nyilvános adatbázisából vettük. Az EU-s források terv és tényadataihoz forrásul a Magyar Államkincstár (MÁK) adatai szolgáltak. A gazdasági aktivitás elemzéséhez a 15–64 éves népesség adatait használtuk fel.

Az elemzésírás során felhasznált ÁSZ elemzések, jelentések

Cím	Megjelenés dátuma
Elemzés a 2016. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán	2017. október
Elemzés az aktivitási ráta alakulásáról	2018. április
Vélemény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről. szülő törvényjavaslatról	2018. június
A középületek energiahatékonyságának ellenőrzése	2018. július
A központi alrendszer intézményei gazdasági és logisztikai területének teljesítményértékelése az Állami Számvevőszék ellenőrzési tapasztalatai alapján	2018. július
Elemzés a 2017. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről a zárszámadás ellenőrzése kapcsán	2018. október
Elemzés az alacsony gazdasági aktivitású társadalmi csoportok aktivitási rátája növelésének lehetőségeiről	2019. január
Az adósságsökkentés fenntarthatósága	2019. április
Elemzés – A költségvetés szerkezeti változása különös tekintettel az uniós források ciklikusságára	2019. április
Elemzés - A bruttó külső adósság és az államadósság finanszírozásának kapcsolata	2019. május
Elemzés - A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás fenntarthatósági, versenyképességi összefüggései	2019. június

Elemzés a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről	2019. július
Elemzés - Állami befektetésösztönzés és munkahelyteremtési intézkedések	2019. október
Elemzés a 2018. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről a zárszámadás ellenőrzése kapcsán	2019. október
Elemzés – Az uniós támogatások államadósságra és hiányra gyakorolt hatása	2020. április
Elemzés a lakosság pénzügyi sérülékenységéről	2020. május
Elemzés a Költségvetési Tanács részére a 2019. II. félévi költségvetési folyamatokról	2020. június

Forrás: ÁSZ elemzések és jelentések alapján, ÁSZ szerkesztés

1. AZ ÁLLAMADÓSSÁG ÉRTÉKÉNEK ALAKULÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A fejezetben az államadósság-mutató és ráta számlálójában illetve nevezőjében szereplő, az államadósság nominális értékére ható lényeges tényezőket vizsgáljuk meg abból a célból, hogy milyen mértékben jelentenek kockázatot (a hiány növelésén keresztül) a költségvetés fenntarthatóságára.

Felhasználtuk az ÁSZ által készített, az adósságcsökkentés fenntarthatóságáról szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019a), a 2016., 2017. és 2018. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán készült elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019b) és a bruttó külső adósság és az államadósság finanszírozásának kapcsolatáról szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019c), az uniós források megelőlegezésével kapcsolatos elemzéseket (2019f, 2020c.) és az állami tulajdonú gazdasági társaságok fejlesztéseiről szóló elemzés (ÁSZ, 2019j) következtetéseit.

1.1. Az államadósság-ráta alakulása

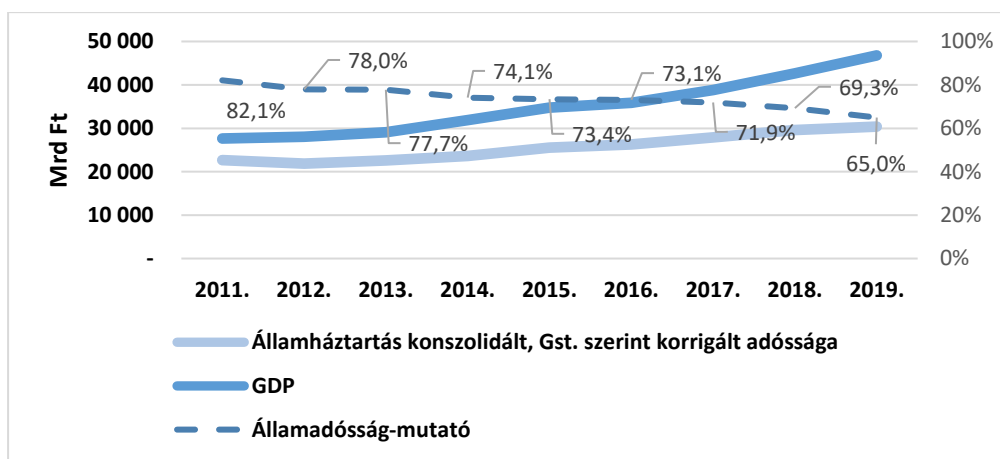
Az államadósság-mutató és államadósság-ráta számítása közt az értéküket csekély mértékben befolyásoló eltérések vannak (összességében évente 1-3%-os eltérést okoznak). Az uniós statisztikai szabályok által meghatározott államadósság – eltérően a hazai módszertan szerint számítottól – tartalmazza az EU-s források utólagos megtérüléséből, illetve az árfolyamváltozásokból eredő hatások mellett egyéb tényezők hatásait is (pl. a haditechnikai beszerzésekhez, PPP beruházásokhoz köthető tartozásokat).

Az államadósság-mutatók olyan szintetikus mutatók, amelyeknek számlálójára (az államadósság nominális értékére) és nevezőjére (a GDP-re) számos tényező gyakorol hatást. Ezen tényezők között összetett kölcsönhatások érvényesülnek.

Az államadósság-ráta értéke – mint ahogy az államadósság-mutatóé is - 2011-2019. közt csökkent. Ebben elsődleges szerepe volt a (különösen 2016-tól erősödő) gazdasági konjunktúrának, az azt támogató gazdaságpolitikának, valamint az államadósság-szabályt következetesen szem előtt tartó költségvetési politikának (KT, 2020).

1. ábra

Az államháztartás adóssága, a GDP és az államadósság-mutató alakulása 2011-2019. között

Forrás: (ÁSZ, 2020a, 2019b, 2012), Zárszámadási törvények 2013-2014, KSH STADAT 3.1.1, KSH (2020a) alapján, ÁSZ szerkesztés. Az adatok Mrd Ft-ban (állomány: december 31-én). A feliratok az adósság-mutató értékére vonatkoznak.

Az 1. ábra az államadósság-mutató értékének változását szemlélteti. Bár a nominális adósság folyamatosan növekedett 2011. óta, a GDP gyorsabb ütemű növekedésének köszönhetően az államadósság-mutató folyamatosan csökkent az elemzett időszakban. A legszámottevőbb csökkenés 2018-2019. közt valósult meg, 69,3%-ról 65,0%-ra az előzetes adatok szerint, ami 4,3 százalékpontnak felel meg. (PM, 2020b.) Az adósságráta – hasonlóan az adósság-mutatóhoz – az elemzett időszakban ugyancsak megszakítás nélkül csökkent, a 2011. évi 80,8%-ról 2019-re 66,3%-ra (2018-2019. között 3,9 százalékponttal.)

A PM a 2019. decemberében kiadott Makrogazdasági és költségvetési előrejelzésében 2023-ig kedvező, 4%-ot meghaladó GDP növekedéssel és a maastrichti kritériumoknak megfelelő, 60% alá csökkenő államadósság-rátával számol 2023-ig. A 2020. évi koronavírus-járvánnyal összefüggésben a gazdasági dekonjunktúrára, az aktuális költségvetési hiány előre látható nagyobb arányú emelkedésére és ezzel együtt az államadósság-mutató esetleges átmeneti növekedésére a Költségvetési Tanács felhívta a figyelmet. (KT, 2020). Magyarország Konvergencia Programja (2020-2024.) a GDP tekintetében 3%-os GDP visszaesést prognosztizál a 2020. évre, 2021-2024. között már 4%-ot meghaladó GDP növekedést. Az államadósság-ráta esetében 2020. év végén 72,6%-történő növekedéssel számol Konvergencia Program, az ezt követő években már folyamatos csökkenést, 2024. év végére 60% alá csökkenő államadósság-rátát prognosztizál.

A Magyarország Alaptörvényében foglaltak alapján a kormány az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek elhárítása érdekében veszélyhelyzetet hirdethet ki, és sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be. A veszélyhelyzetben, vagyis a nemzetgazdaság tartós és jelentős visszaesése esetén az államadósság-mutató csökkenésére vonatkozó előírástól el lehet térni.

Az EU-s költségvetési keretrendszer ugyancsak megadja a lehetőséget a Stabilitási és Növekedési Egyezményben lefektetett, az államháztartás egyenlegére vonatkozó költségvetési szabályoktól történő eltérésre az Európai Unió Tanácsának döntése alapján (KT, 2020). Az egyes területekre irányuló kormányzati intézkedéseknek azonban közép- és hosszú távon az államadósság-mutató fenntartható csökkentését kell szem előtt tartaniuk.

1.2. A költségvetési hiánnyal összefüggő kockázatok

1.2.1. A pénzforgalmi szemléletű és az eredményszemléletű hiány

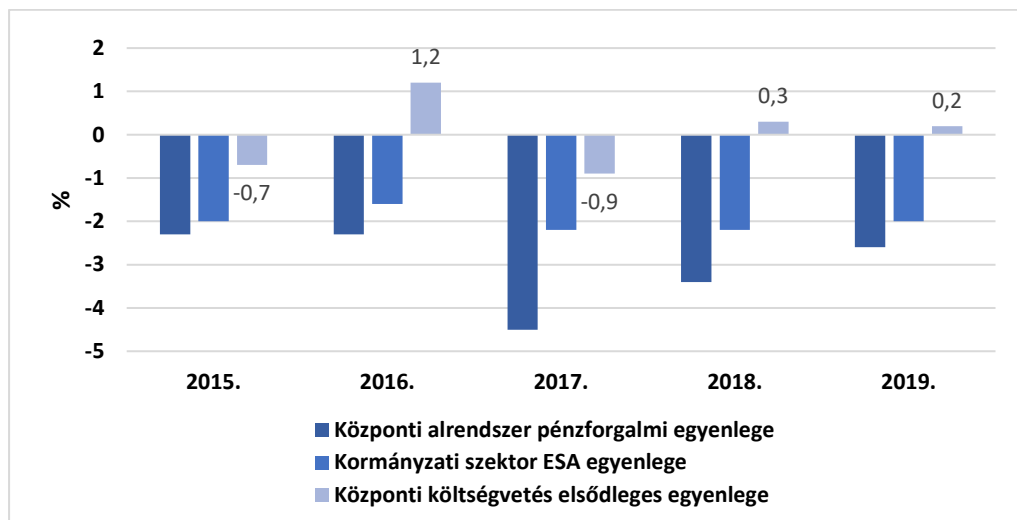
Az államadósság értékének növekedésére elsősorban a hiány van hatással, azaz a bevételek és a kiadások különbözetének alakulása egy költségvetési évben. A költségvetési hiány azt mutatja meg, hogyan viszonyulnak egymáshoz a kormányzat által elvont és újraelosztott jövedelmek, vagyis a bevételek és a kiadások (Kiss et. al., 2017). A költségvetési hiány a finanszírozási igényen keresztül a nominális államadósság növekedésében játszik szerepet. Minél nagyobb az éves költségvetés hiánya, annál kedvezőtlenebbül alakul az államadósság-mutató változatlan GDP mellett.

A költségvetési hiány mértéke többféleképpen mérhető. A **pénzforgalmi szemléletű költségvetési hiány** (GFS-egyenleg) a bevételeket és a kiadásokat a pénzmozgás időpontjában veszi figyelembe. Az ún. **maastrichti hiánymutató** (ESA-egyenleg) és a hazai deficitmutató tartalmi eltérése elsősorban a szervezeti kör különbözőségeiből és az eredményszemléletű számbavételből (például adóknál és járulékoknál, dologi kiadásoknál, beruházásoknál, béreknél, kamatoknál, uniós bevételek elszámolásánál) valamint a pénzügyi műveletek kiszűréséből adódik, de más jellegű tételek is befolyásolják azt. Az EU a nemzetgazdasági számlák statisztikai rendszerével szoros kapcsolatban álló és a Nemzeti és Regionális Számlák Európai Rendszere (ESA) szerint készülő, eredményszemléletű maastrichti-hiánymutatót (a kormányzati szektor egyenlegét) veszi figyelembe a túlzothiany eljárás keretében.

A központi költségvetés **elsődleges egyenlege** a kamatkidadások nélkül számított költségvetési egyenleg a GDP százalékában. A kamatkidadásokat rövidtávon csak korlátozott mértékben képes befolyásolni a kormányzat. Az elsődleges egyenleget adók és kiadások szabályozásával képes befolyásolni a fiskális politika, a kamatkidadások azonban adottságot jelentenek az adósság és a hozamok függvényében (P. Kiss et. al., 2017).

A 2. ábra a központi költségvetés pénzforgalmi hiányának, EU-s módszertan szerinti hiányának és elsődleges egyenlegének 2015-2019. közötti alakulását szemlélteti a GDP százalékában.

A központi alrendszer pénzforgalmi egyenlege, a kormányzati szektor ESA egyenlege és a központi költségvetés elsődleges egyenlege a GDP százalékában, 2015-2019. között

Forrás: (ÁSZ, 2020a, 2019a, b), (Kormány, 2020, 2019b) KSH STADAT 3.1.1 alapján, ÁSZ szerkesztés és számítás

A központi költségvetés elsődleges egyenlege az elemzett időszakban 2016-ban, 2018-ban és 2019-ben volt pozitív, 2015-ben és 2017-ben az elsődleges bevételek nem nyújtottak fedezetet az elsődleges kiadásokra.

Az EU által meghatározott 3%-os érték meghaladása – túl azon, hogy alapesetben ún. kötelezettségszegési eljárást von maga után – a nominális államadósság jelentősebb növekedésével járhat, ezáltal a költségvetés fenntarthatóságát veszélyeztető kockázatot jelent. A 2015-2019. években a GDP arányos maastrichti hiány nem haladta meg a maastrichti kritérium 3%-os küszöbértékét.

A pénzforgalmi költségvetési hiány alakulásában több évben 2015-2018. között jelentős szerepet játszott az EU-s bevételek előirányzattól való elmaradása, amelyeket így hazai költségvetési forrásokból kellett megelőlegezni. 2019-ben az EU-s bevételek előirányzattól való elmaradása a korábbi évekhez mérten kevésbé volt jelentős, amit tovább javított az utólagos megtérülés többlete (MÁK, 2020b).

Kockázatot jelent gazdasági visszaeséskor a tervezett bevételek teljesítésére a csökkenő kibocsátás és fogyasztás mellett a gazdaság szürkülése is. A kockázatokat csökkentheti, ha az adóhatóság fokozza az ellenőrzéseket a vállalkozásoknál és a kormány folytatja a korábbi években bevezetett gazdaságfehérítő intézkedések kiterjesztését újabb területekre. Az ellenőrzés fokozásával illetve az adók csökkentésével nőhet a legálisan adózók száma.⁴

A költségvetés nullszaldós egyenlege illetve a szufficit már olyan egyensúlyi állapotot jelent, amelyben a nominális államadósság is csökkenni tud, ehhez persze az államadósság szempontjából a devizaárfolyamoknak is kedvezően kell alakulnia.

A PM a 2019. decemberében kiadott Makrogazdasági és költségvetési előrejelzésében a központi költségvetés elsődleges egyenlege esetében 2020-tól már pozitív értékekkel kalkulált, a kormányzati szektor ESA egyenlege esetében 2023-tól számolt azzal, hogy 0 értéken teljesül (PM, 2019a). Magyarország Konvergencia Programja (2020-2024.) a központi költségvetés elsődleges egyenlege esetében csak 2023-tól számol pozitív egyenleggel, a kormányzati szektor egyenlege esetében 2024-ig pedig nem számol pozitív egyenleggel.

1.2.2. A centralizációs és az újraelosztási arány

Az állam terjedelmét az ún. újraelosztási aránnyal (a kormányzati szektor kiadásainak GDP-hez viszonyított aránya)

⁴ Az ÁSZ elemzése megállapította, hogy a tervezett és teljesített költségvetési áfabevételek a 2016-2018. közötti években növekvő ütemben emelkedtek. A bevételek növekedését több tényező együttes hatása eredményezte, elsősorban a kiskereskedelmi forgalom volumenének, a háztartások fogyasztásának bővülése és a kormány egyes gazdaságfehérítő intézkedéseinek hatása (különösen az online pénztárgépek bekötése és az EKÁER bevezetése), illetve az adózási morál javulása. Kedvezően hatott az adónem bevételeinek alakulására, hogy az elmúlt években a NAV ellenőrzéseinek fókuszában az áfacsalások, adóelkerülések felderítése állt (ÁSZ, 2019j).

szokták jellemezni. Az állam kiadásait bevételeiből finanszírozza, aminek a terjedelmét az ún. centralizációs aránnyal (a kormányzati szektor összes bevétele a GDP arányában) fejezzük ki. A két mutató egyenlege a kormányzati szektor hiányának nagyságát jelzi a GDP százalékában (Domokos, Pulay, 2020).

Az újraelosztásnak alapvetően kétféle hatása van a növekedésre. Azok a kormányzati beruházások, amelyek infrastruktúra megteremtését célozzák, hatékonyabbá teszik a termelést, ami pozitívan hat a növekedésre. Azonban a kiadásokhoz szükséges forrást elsősorban adóból és más adójellegű közterhekből finanszírozza az állam, ami negatívan hat a növekedésre. Egyes vélekedések szerint a produktív kormányzati beruházások nagyban javítják a növekedési lehetőségeket, míg a transferek nem (Nádasi, 2014.).

Az 1. sz. táblázat a centralizációs és az újraelosztási aránynak, valamint a kettő egyenlegének alakulását mutatja be 2015-2019. között.

1. sz. táblázat

**A centralizációs és újraelosztási arány valamint az adó- és járulékbévételek GDP-arányos alakulása
2015-2019. között**

Év	Újraelosztási arány (%)	Centralizációs arány (%)	Egyenleg (%)	Adó és járulékbévételek (%)
2015.	50,6	48,6	-2	38,7
2016.	47,2	45,4	-1,8	39,1
2017.	47	44,5	-2,5	38,2
2018.	46,7	44,5	-2,2	37,4
2019.	46,1	44,0	-2,1	36,6

Forrás: Eurostat (2020c,d), Kormány (2019b, 2020) alapján, ÁSZ szerkesztés

A centralizációs arány 2015-2019. között 48,6%-ról 44,0%-ra csökkent. A 2016-ban bekövetkezett nagyobb arányú (3,2 százalékpontos) csökkenés mögött a 2015-re, illetve a 2016-ra elszámolt EU-s bevételek és kiadások eltérő mértéke áll. A centralizációs arány csökkenése azt mutatja, hogy az államháztartás egyre kisebb mértékben vont el pénzügyi forrásokat a gazdasági szereplőktől. A vállalkozások és a háztartások e forrásokat saját céljaikra használhatták fel, ami közvetlenül hozzájárult a gazdasági növekedéshez.

Az adó- és járulékbévételek csökkenése a kormányzati szektor egyenlegének romlásával jár együtt, amennyiben az újraelosztási arány nem csökken. Az adó- és járulékbévételek alakulása a GDP százalékában kisebb hullámzást mutat, mint a centralizációs arány értékei, mivel a centralizációs arányban az EU-s bevételek évek közötti elszámolásának kilengései is tükröződnek. 2017-től az adóterhelés fokozatosan csökkent.

2015-2019. között az újraelosztási arány is fokozatosan csökkent. Valamennyi funkció esetében csökkentek a kiadások a GDP arányában, ami a növekvő bevételek mellett a költségvetés hiányára és ezen keresztül az államadósság alakulására is kedvező volt. Az államadósság-kezelés kiadásai ugyancsak csökkentek GDP arányosan. A csökkenés üteme 2017-ben elmaradt a centralizációs arányétól és ezáltal romlott az egyenleg. 2018-2019. között már nagyobb arányban csökkent az újraelosztási arány a centralizációs aránynál, így az egyenleg javult.

A költségvetési kiadások GDP arányos csökkenése egyrészt jelentheti azt, hogy valamely állami feladatot az állam hatékonyabban tud ellátni, másrészt jelentheti azt is, hogy a GDP arányában valamely feladat esetében az állam összességében kevesebb ellátást, esetleg alacsonyabb színvonalú ellátást nyújt az előző évhez képest. Ugyanakkor konjunktúra idején, amennyiben a kiadások nőnek, de a kiadások reálértékének növekedése nem haladja meg a reál GDP növekedését, az újraelosztási arány csökkenhet. Az elemzett időszakban jellemzően a jóléti funkciók kiadásai reálértékben növekedtek (MÁK, 2020a), ami arra utal, hogy a nyújtott állami ellátások, szolgáltatások (transzferek) mennyisége nőtt és/vagy a minősége javult.

Gazdasági visszaesés esetén a költségvetési kockázatok között azzal kell számolni, hogy a költségvetés adó- és járulékbévételei az előző évekhez képest (illetve a tervezetthez képest) csökkennek, a költségvetés kiadásai pedig növekedhetnek. Amennyiben nem csak az adóbevételek csökkennek nominálisan, hanem a GDP növekedése is visszaesik vagy értéke csökken (az előző évhez képest), a centralizációs arány akár változatlan is maradhat. Ugyanakkor a növekvő kiadások következtében az újraelosztási arány nőhet, ami a hiány növekedését eredményezi.

1.3. Az európai uniós források megelőlegezésének kockázatai

Az EU-s források megelőlegezése meghatározó szerepet játszik a költségvetési egyenleg alakulásában: a pénzforgalmi hiányt a tárgyévben növeli, az utólagos megtérítés csak a tárgyévet követő év(ek)ben javítja az egyenleget.

A 2014-2020-as fejlesztési ciklusban több mint 8 ezer Mrd Ft EU-s támogatás érkezik Magyarországra, ez a kapcsolódó hazai társfinanszírozással együtt mintegy 12 ezer Mrd Ft-os fejlesztési forrást jelent. (2018-ban a Magyarország számára előirányzott összeg a kohéziós politikai forrásokból 2021-2027. közt folyó áron 20,25 milliárd eurót tett ki⁵.) Az EU-s források felhasználása során a gazdaságfejlesztési cél jelent prioritást, az általuk megvalósuló beruházások hosszabb távon is támogatni tudják a magyar gazdaság növekedését (ÁSZ, 2019f).

Az EU elszámolási technikája jelentősen befolyásolja a felhasznált EU-s források költségvetés részére történő megtérítésének időpontját és nagyságrendjét. Az elmúlt évek gyakorlata az volt, hogy a támogatások megtérítése részben a tárgyévet követő évben történt meg. Mindez javította a következő év pénzforgalmi egyenlegét, a költségvetés tervezhetőségét azonban rontotta (ÁSZ, 2019f). A 2. sz. táblázat mutatja be az EU-tól származó bevételek központi költségvetésben tervezett és teljesített összegeit 2015-2019. között.

2. sz. táblázat

Európai uniós kiadások és bevételek a központi költségvetésben 2015-2019. között (Mrd Ft)

	Kiadások (a)	EU-s bevételek (b)	Utólagos megtérülés (előző évekből) (c)	Központi költségvetési támogatás (= a-b-c)
2015. évi előirányzat	2159,2	1520,5	43,1	595,6
2015. évi teljesítés	2882,8	1036,8	25,7	1820,3
Eltérés 2015-ben	723,6	-483,7	-17,4	1224,7
2016. évi előirányzat	1432	893,5	5,1	538,5
2016. évi teljesítés	2088,4	634,3	344	1110,1
Eltérés 2016-ban	656,4	-259,2	338,9	571,6
2017. évi előirányzat	2239,2	1545,2	86,7	607,3
2017. évi teljesítés	2520,3	1015,2	100,4	1404,7
Eltérés 2017-ben	281,1	-530	13,7	797,4
2018. évi előirányzat	2417,6	1911,2	63,2	443,2
2018. évi teljesítés	1892,4	1053,8	260,9	577,7
Eltérés 2018-ban	-525,2	-857,4	197,7	134,5
2019. évi előirányzat	1955,7	1348	120,0	487,7
2019. évi teljesítés	1699,5	1251,4	211,4	236,7
Eltérés 2019-ben	-256,2	-96,6	91,4	-251

Forrás: ÁSZ, (2019f), MÁK (2020b) alapján, ÁSZ szerkesztés

Az EU-s bevételek mind az öt évben a tervezett szint alatt teljesültek, a legjelentősebb eltérés az előirányzatok és a teljesítés között 2018-ban volt (857,4 Mrd Ft). Az EU-s támogatások utólagos megtérülései 2016-ban és 2019-ben tudták csak érdemben kompenzálni az EU-s támogatásként érkező bevételek előirányzattól való elmaradását. A kormány az EU-s források gyorsabb lehívása érdekében - a hazai költségvetési forrásokból - a tervezettől nagyobb mértékben előlegezett meg EU-s forrásokat az elemzett időszakban. Mindez növelte az egyes években – 2019. év kivételével - a központi költségvetés által biztosítandó támogatás nagyságát. Ebből következően 2015-ben, 2017-ben és 2018-ban a tervezettnél alacsonyabb összegben teljesülő EU-s források jelentős mértékben növelték a költségvetés pénzforgalmi hiányát. 2019-ben a költségvetés által biztosítandó források összege nagymértékben csökkent az előző évekhez képest, a kiadások tervezetthez képest 251 Mrd Ft-tal alacsonyabb összegben teljesültek.

A Gst. 6. §-a szerint azonban a költségvetési törvény végrehajtása során az Alaptörvény 37. cikk (2)-(3) bekezdése szerinti kölcsön felvételekor, pénzügyi kötelezettség vállalásakor az államadósság-mutató értékébe nem számítanak bele az európai uniós támogatások utólagos visszatérítésének időigényéből származó kiadások. E rendelkezés lényegében az európai uniós támogatások előzőekben bemutatott költségvetési jellemzőjének kezelésére szolgál abból kiindulva, hogy a központi költségvetés által teljesített kiadást az adott uniós projekt teljesülését követően az Európai Bizottság a későbbiekben megtéríti. (ÁSZ, 2020c) Ebből kifolyólag a megelőlegezéshez kapcsolódó kiadások az államadósság-mutató értékének növekedéséhez nem járulnak hozzá, azonban a pénzforgalmi hiányt növelik.

A költségvetés tervezése során a megelőlegezett uniós bevételek összegének számszerűsítése nem lehetséges, az

⁵ Forrás: https://ec.europa.eu/hungary/news/20180530_cohesionpolicy_hu, közzététel dátuma. 2018. május 29.

elmaradó összegeket csak becsülni lehet. A kormány elsősorban tartalékképzéssel, év közben az előirányzatok átcsoportosításával illetve új adósság kibocsátásával csökkentheti a finanszírozási kockázatokat.

Az EU megelőlegezési gyakorlatának rugalmasabbá tétele javíthatja a költségvetési kockázatokat a következő periódusban, 2021-2027. közt. A tervek szerint az EU „rugalmasabb és világosabb, rövidebb és kevésbé bürokratikus” szabályokat tervez bevezetni, hogy könnyebben lehessen a pénzeszközökhöz hozzáférni. A Bizottság hét uniós alap vonatkozásában egységes szabálykönyvet javasol. (<https://ec.europa.eu>)

1.4. Az államadósság kezelésével összefüggő kockázatok

A költségvetés hiányának finanszírozása alapvetően állampapírok és hitelek kibocsátásával történik. A forint és deviza államadósság kezelése, annak költségei – aminek legnagyobb tételei a kamatkiadások – növelik a központi költségvetés hiányát, ezen keresztül a finanszírozási igényt így az államadósság nominális értékét⁶. Az adósságkezelés költségeit alapvetően befolyásolja a deviza-összetétel, a duráció, a kamatkockázat és a partnerkockázat.

Az államadósság-kezelés hatékony optimalizációja az előnyök, valamint a költségek és a potenciális kockázatok (árfolyamkockázat, kamatkockázat, megújítási kockázat, finanszírozási kockázat, partnerkockázat) egyidejű számbavételével lehetséges (Baksay et. al., 2017).

A költségvetés finanszírozási igényének növekedése kizorító hatással lehet a magánszektor beruházásaira. Az államadósság növekedése a hitelkereslet emelkedésén keresztül növelheti a pénz- és tőkepiaci kamatokat, ami a beruházások visszaeséséhez vezet. A beruházások csökkenésével csökken a tőkeállomány, ennek hatására visszaesik a kibocsátás és a jövedelem. Az államadósság magasabb finanszírozási igénye rontja a befektetők ország-kockázati megítélését és ezen keresztül emeli a hitelfelvevőkkel szemben elvárt hozamokat (Baksay et. al., 2017). Éppen ezért fontos, hogy az adósságkezelés az összes kockázat figyelembe vételével, a lehető legalacsonyabb költségen történjen.

Négy alapvető stratégiai cél érvényesül a hazai államadósság kezelésben. Fontos, hogy az adósságráta csökkenjen; a lakossági finanszírozás erősödjön; a devizahányad csökkenjen; a futamidő növekedjen (ez utóbbit a 2020. évre határozták meg először, ÁKK, 2019a).

Árfolyamkockázatról akkor beszélünk, amikor a devizaadósság esetében az devizaárfolyam-ingadozások eltéríthetik az adósság értékét a trendszerű alakulástól, továbbá érdemben megnehezíthetik az adósságfinanszírozás tervezését.

A devizaadósság teljes adóssághoz viszonyított arányának csökkenésében jelentős eredménynek számít, hogy a devizahányad 2015-ben még meghaladta a 30%-ot, a 2019. év végére ennek a mutatónak az értéke 17,3%-ra csökkent. 2019. IV. negyedév végén a deviza-összetételen belül az euró részaránya 100% volt (ÁKK, 2020c).

A központi költségvetés devizaadóssága 2020. január 1. és 2020. február vége közt 591,9 Mrd Ft-tal csökkent. A külföldi és belföldi devizakötvény-törlesztések tovább mérsékeltek az állományt, amellyel összesen 745 Mrd Ft-tal csökkent a fennálló devizaadósság. A forint árfolyamának gyengülése következtében azonban mintegy 141 Mrd Ft-tal növekedett a devizaadósság forintértéke február végéig, így összességében a devizahányad 15,3%-ot tett ki 2020. február 29-én (ÁKK, 2020d).

A külföldi befektetők jelentős nagyságrendű forint állampapír befektetéssel rendelkeznek. Az árfolyamkockázat ebben az esetben is fennáll, lévén, hogy a külföldi befektető a valutáját/devizáját először forintra váltja az állampapír vásárlását megelőzően, majd az értékesítést/beváltást követően a valutát/devizát vásárol. Ebből következően a beváltáskor megnő a forint-kínálat, ami lefelé mozdíthatja el a forint árfolyamát. Ezzel együtt még fizetőképességi kockázat is fennállhat, ha a forint jelentős összegű átváltásához nem áll elegendő valuta/devizatartalék rendelkezésre. A hazai megtakarítók államadósság finanszírozásba történő nagyobb arányú bevonása e kockázatot képes is csökkenteni. Következésképpen mind a lakossági megtakarítók, mind az államháztartás szempontjából biztonságosabb, ha az államadósságot egyre nagyobb arányban lakossági állampapírokból finanszírozzák (ÁSZ, 2019c).

A költségvetés hosszú távú fenntarthatósága érdekében az árfolyamkockázat csökkentését a devizaadósság teljes adóssághoz viszonyított arányának további csökkentésével lehet elérni. Az árfolyamkockázatot ezenfelül csökkenti a hazai befektetők arányának a növelése a forintadósságnál, mivel az állampapírok visszaváltásakor nem kell nagy mennyiségű forint devizára váltásával számolni.

A **kamatkockázat** az adósságot finanszírozó elemek (fix vagy változó kamatozásúak) kamatainak növekedése esetén

⁶ 2018-ban az adósságkezelés költségei a központi költségvetésben 960,2 Mrd Ft-tal, 2019-ben 880,8 Mrd Ft-tal járultak hozzá a pénzforgalmi hiány növeléséhez.

áll fenn. A forintadósság esetében a 10 éves referenciahozam a 2015. év végi 3,3%-ról 2019. év végére 2%-ra, az 5 éves referenciahozam 2015. év végi 2,6%-ról 2019. év végére 1,2%-ra csökkent (ÁKK (2019b), (2020c,d)). A hozamok csökkenését több tényező okozta, ezek közül az egyik, hogy 2016 májusáig több lépcsőben 0,9%-ra mérséklődött a jegybanki alapkamat (MNB, 2020d). A monetáris politika a rövid hozamokat hatékonyabban tudja befolyásolni, ugyanakkor a kiszámítható kamatcikluson keresztül a jegybank a hosszabb hozamokra is képes hatni. A hosszabb lejáratú hozamok csökkenését a mérséklődő inflációs várakozások, a fegyelmezett költségvetési politika és a javuló külső egyensúlyi folyamatok támogatják (Felcser et. al., 2015) Összességében kedvező gazdasági környezetben a növekvő piaci kereslet a nem háztartások részére kibocsátott állampapírok piaci hozamait lefele nyomja.

A kamatkiadások GDP-hez viszonyított aránya 2015. és 2019. között fokozatosan csökkent, 2015-ben a GDP 2,8%-át tették ki, 2019-ben már csak a 2,3%-át (ÁSZ, 2019a), de a mutató csökkenését a GDP növekedés is segítette. A devizaadósság után fizetendő kamatkiadások összege is csökkent, elsősorban a devizaadósság teljes adóssághoz viszonyított arányának csökkenése következtében. 2019-ben a deviza kamatkiadások az összes kamatkiadás 22%-át már nem haladták meg (PM, 2019b).

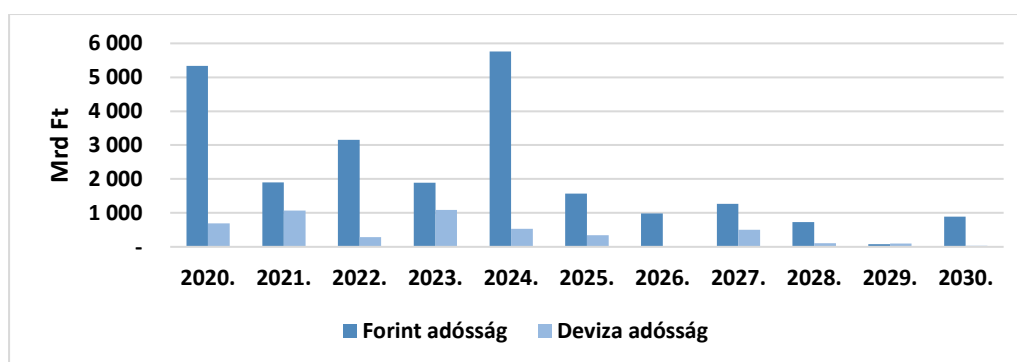
A kamatkiadásokhoz kapcsolódóan a költségvetés kedvező folyamatai hosszú távon akkor tarthatóak fenn, ha az állampapírok hozamai tartósan alacsonyok maradnak, ezzel a költségvetés kamatkiadásai szinten tarthatóak vagy tovább csökkenthetőek. Ennek feltétele a kedvező befektetői környezet és a kellő nagyságú kereslet az állampapírok iránt.

Megújítási kockázatot jelent, ha az adósság lejáratokor nincs az aktuális forráselemek iránt elégséges kereslet. A **finanszírozási** kockázat a kamat- és a megújítási kockázatok együtteséből adódik. A lejáratú adósságelemek és a költségvetési hiány finanszírozási kockázata jelentősen függ a lejáratú szerkezettől. Minél kisebb a rövid lejáratú adósság aránya, annál kisebb a forrásmegújítási kockázat is, tehát az adósság szerkezete annál optimálisabb, minél nagyobb arányú a hosszú lejáratú eszközök aránya. A hosszabb futamidejű adósság költségei ugyanakkor magasabbak, és ezek iránt kisebb a piaci kereslet.

A forintadósság átlagos hátralévő futamidejének (durációjának) célértéke minimum négy év (ÁKK, 2019a). A forintadósság durációja 2015-ben 3,2 év volt, ami 2018-ra 2,8 évre csökkent, 2019-re viszont 3,8 évre növekedett megközelítve a célértéket. A duráció 2018-2019. közötti növekedésével egyidejűleg a kamatok mértéke csökkent. A 3. ábra szemlélteti a deviza- és a forint adósság lejáratú szerkezetét 2030-ig.

3. ábra

A deviza- és forintadósság lejáratú szerkezete 2020-2030. között (Mrd Ft)

Forrás: (ÁKK, 2020b) alapján, ÁSZ szerkesztés

A 3. ábrán látható, hogy 2020-ban és 2024-ben jelentkezik nagyobb, a devizaadóssággal együtt 6 000 Mrd Ft-ot meghaladó lejáratú adósságállomány, ezekben az években nagyobb a megújítási kockázat, mint a többi év során. A forintadósságon belül a lakossági állampapírok 2020-ban 3 539,1 Mrd Ft és 2024-ben 3 685,2 Mrd Ft értékben járnak le. A 2024-ben lejáratú lakossági állampapírokból 3 000 Mrd Ft-ot meghaladó részt képvisel a 2019-ben forgalomba hozott 5 éves futamidejű Magyar Állampapír Plusz (Kormány, 2019c), ami a tényleges lejárat előtt (a kamatfizetést követő 5 munkanapos időintervallumban) veszteség nélkül visszaváltható (Állampapír, 2020).

Gazdasági visszaesés esetén a nagyobb költségvetési hiány a tervezettnél nagyobb állampapír-kibocsátást tehet szükségessé. Ugyanakkor várhatóan csökken a vállalkozások állampapírok iránti kereslete, míg a lakosság kereslete szinten maradhat, tekintve, hogy az állampapírok a részvényekkel, befektetési jegyekkel szemben biztonságosabb befektetésnek számítanak. A keresletcsökkenés szükségessé teheti a kamatok mértékének növelését, ami a költségvetés

kamatkiadásainak emelkedéséhez vezet, végső soron pedig megnövelheti az államadósságot. Az állampapíroknál a lejáratidő hosszabbítása, valamint egy kiegyensúlyozott lejárat szerkezet ellensúlyozhatja a gazdasági recesszióval együtt járó finanszírozási kockázat növekedését. A költségvetés hosszú távú fenntarthatósága érdekében célszerű folytatni az állampapíroknál az átlagos futamidő növelését, a célértékként megjelölt négy évnél magasabb átlagos futamidő elérését.

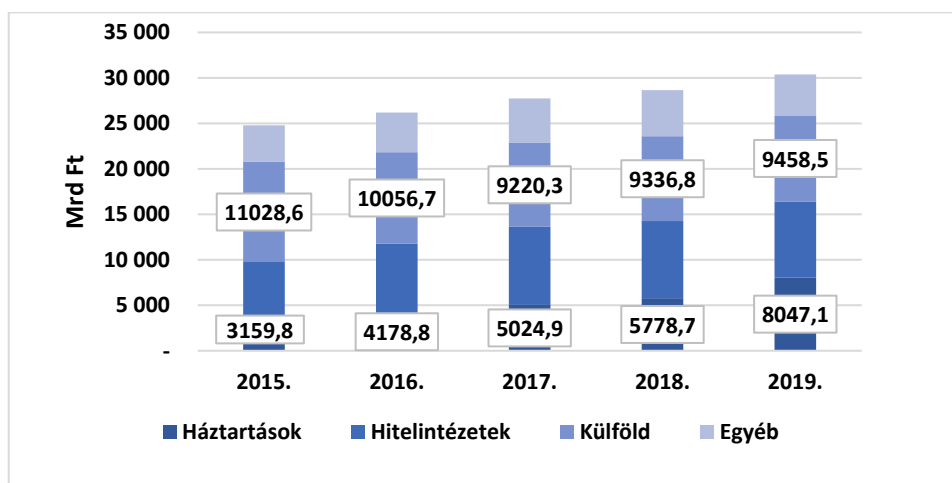
A **tulajdonosi szerkezet** is meghatározó tényező az államadósság finanszírozásának biztosítása szempontjából. Az állam finanszírozási igényének belföldi megtakarításokból történő biztosítása kisebb kockázattal jár, mivel az kevésbé érzékeny a pénz- és tőkepiaci hangulathullámzásokra (ÁSZ, 2019c). Külföldi tulajdonos esetében továbbá árfolyamkockázattal is számolni kell, nemcsak a devizaadósság, hanem a forintadósság esetében a lejáratkori átváltásból adódóan. Az előbbiekből következően kedvező tendenciát jelent, hogy a külföldi tulajdonosoknál lévő államadósság fokozatosan csökkent az elemzett időszakban. 2019. év végén a forint állampapír állományának 18%-a volt külföldi tulajdonban (ÁKK, 2019c).

Az államadósság finanszírozása kapcsán fontos figyelembe venni azt a szempontot, hogy milyen a hitel- és az állampapír-finanszírozás aránya. Az állampapírok révén történő finanszírozás előnyei közé tartozik, hogy jellemzően alacsonyabb költségű, a lejárat szerkezet és a kibocsátás ütemezése rugalmasabban alakítható, a lejárat szerkezet számos eszköz révén befolyásolható, valamint kevésbé van kitéve az államháztartás a koncentrációs kockázatnak, ami a hitelek esetében egy-egy nagy befektetőhöz, vagy befektetői körhöz kapcsolódik (ÁSZ, 2019c). Az államadósság összetételén belül az állampapír-típusú finanszírozás előtérbe kerülése, ezzel párhuzamosan a hitelek arányának 2015. év végén 34%-ról 2019. év végére 8%-ra történő csökkenése (ÁKK, 2020e) kedvező folyamatnak tekinthető.

Az államadósság finanszírozásában a belső megtakarításokra való támaszkodás nagyobb finanszírozási biztonságot jelent, csökkentve a nemzetközi pénzügyi változásokból adódó befektetői döntések kockázatait. Kedvező folyamat a lakosság által vásárolt állampapírok folyamatos mennyiségi növekedése (ÁSZ, 2019c), amelyet a 4. ábra szemléltet.

4. ábra

Az állampapír állomány alakulása befektető-csoportonként 2015-2019. között (Mrd Ft)

Forrás: MNB (2020a) alapján, ÁSZ szerkesztés (Az adatsorok a háztartások és a külföld tulajdonában levő állományt jelölik.)

Az ÁKK Zrt. stratégiai céljának megfelelően az állampapír állományon belül a legjelentősebb (250%-ot meghaladó) mértékben a háztartások tulajdonában lévő állomány emelkedett az elemzett időszakban, 2019. év végére közel akkora részt képviseltek, mint a külföld és a hitelintézetek.

Kockázatot jelent azonban, hogy – bár belföldi megtakarításokból az államháztartás finanszírozása biztonságosabban oldható meg – a belföldi megtakarítások e célú nagyobb arányú lekötése a vállalkozások és a háztartások beruházási céljaihoz rendelkezésre álló belső forrásokat szűkítik. A hazai megtakarításokból való „kiszorítás” azonban a pénzpiacok nyitottsága révén nem jelenti azt, hogy a gazdasági szereplők nem jutnak hozzá a szükséges forrásokhoz. A hazai megtakarítások elégtelensége esetén a vállalatok, illetve a pénzügyintézetek külső forrásokból teremtik meg a beruházásokhoz szükséges forrásokat, ami növeli a külső adósságot, és az adósság GDP-nél magasabb ütemű növekedése esetén a bruttó külső adósságmutatót (ÁSZ, 2019c). (A megtakarítások és a hitelezés folyamatait elemzésünk 4. fejezete mutatja be részletesen.)

Az ÁKK Zrt. a 2020. évre vonatkozó finanszírozási tervét tárgyév áprilisában módosította, mivel a koronavírus

járványból fakadó gazdasági hatásokat figyelembe véve a kormányzati szektor EDP szerinti hiánya 2020-ban a GDP 3,8%-át éri el. Az államháztartás központi alrendszerének pénzforgalmi hiányát 367 Mrd Ft-ról 1 601 Mrd Ft-ra emelték. A módosított finanszírozási tervben 2020-ban mintegy 900 Mrd Ft-tal kevesebb lakossági állampapír vásárlással számol az ÁKK Zrt, ugyanakkor elérhetőnek tartja továbbra is a középtávú stratégiai célját, hogy a háztartások kezében lévő lakossági papírok állománya 2023-ra 11 000 Mrd Ft-ra növekedjen (ÁKK, 2020f). Az ÁKK 2020-ban a külső finanszírozás arányának növelését tervezi, várhatóan azonban 2021-ben ismét növekszik a hazai finanszírozás súlya.

Az ÁKK Zrt. két fő eszközzel kívánja növelni a bruttó finanszírozást 2020-ban. Egyrésztől 1 652 Mrd Ft-tal emelte az intézményi forintkötvény kibocsátások tervezett volumenét 2020. évi költségvetés tekintetében. Másrésztől növelte az eredeti tervekben szereplő 1 Mrd euró keretösszegű devizakötvény kibocsátási keretet 4 Mrd euró keretösszegre (ÁKK, 2020f). Ezek az intézkedések az árfolyamkockázat növekedésével járnak, azonban összességében a 2020. évi finanszírozási kockázatokat csökkentik.

A költségvetés fenntarthatósága érdekében célszerű folytatni a lakosság körében az állampapírok népszerűsítését, annak érdekében, hogy a lakosság minél nagyobb arányban vehessen részt az államadósság finanszírozásában. Ezzel egyidejűleg tovább csökkenhet az államadósság partnerkockázata, a finanszírozási- és az árfolyamkockázat is.

2. A BRUTTÓ HAZAI TERMÉK ÉRTÉKÉT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A bruttó hazai termék (GDP) értéke az államadósság-mutató és ráta nevezőjében szereplő adat. A GDP alakulása nem független a közpénzügyi gazdálkodástól, hiszen az állami intézkedéseknek a GDP növekedését is elő kell segíteniük, nem csak az államadósság szintjét kell csökkenteniük. A közpénzek beszedésénél és felhasználásánál törekedni kell arra, hogy azok a GDP alakulására kedvező hatással legyenek.

A GDP értékének alakulásában szerepet játszó tényezők közül a versenyképességgel, a fogyasztással, a foglalkoztatással összefüggő kockázatokat értékeltük.

A fejezetben felhasználtuk az ÁSZ által készített, az aktivitási ráta alakulásáról szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2018b), az adósságsökkentés fenntarthatóságáról szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019a), a bruttó külső adósság és az államadósság finanszírozásának kapcsolatáról szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019c), a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019d) és az állami befektetés-ösztönzés és munkahelyteremtési intézkedésekről szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019e).

2.1. A versenyképességgel összefüggő kockázatok

Egy nemzetgazdaságot akkor tekintünk versenyképesnek, ha a rendelkezésre álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérésére (MNB, 2017a). Az erőforrások optimális hasznosítása jelenti a GDP növekedés alapját.

A **külső versenyképesség** (külföldi országokkal, gazdaságokkal szembeni versenyképesség) tényezőit az export versenyképessége, a befektetési versenyképesség és az importtal szembeni versenyképesség képezik (ÁSZ, 2019a). A tényezőket jellemző mutatók közül az exportpiaci részesedés változása és a nettó nemzetközi befektetési pozíció változása, 2015-2018. között - a GDP növekedést elősegítően - összességében kedvezően alakult (EUROSTAT, 2019, 2020a). A folyó fizetési mérleg egyenlege viszont 2019-ben már negatív volt (MNB, 2020b), amit az import exportnál gyorsabb növekedése eredményezett, a GDP-t a negatív exporttöbblet csökkentette.

A **nettó külső adósság** a hazai gazdasági szereplők külföldi gazdasági szereplőkkel szembeni adósságát jelenti, továbbá figyelembe veszi a külföldi gazdasági szereplőkkel szembeni követeléseket is (ÁSZ, 2019c). A *nettó nemzetközi befektetési pozíció* mutató alakulása szemlélteti a külső eladósodottságot a külső versenyképesség mutatói között. Hazánk nettó nemzetközi befektetési pozíciója 2015-2019. között lassuló ütemben javult (EUROSTAT, 2020a). Ugyanakkor kiemelendő, hogy ez a javulás a közvetlen működőtőke-befektetések növekedése mellett valósult meg. A tőkevonzó képesség a magyar gazdaság számára alapvető fontosságú. Ennek indokai közé tartozik, hogy a külföldi működőtőke-befektetések élénkítik a hazai pénzügyi piacot, elősegítik a gazdaság termelékenységének növekedését, munkahelyeket teremtenek (ÁSZ, 2019a) és erősítik az exportot is.

A működőtőke-befektetéseket a kormányzat jelentős támogatásokkal, többek között adókedvezményekkel is segítette 2010-2018. között, elsősorban munkahelyteremtés céljával. A munkanélküliség jelentős csökkenésével 2019-ben már nem volt indokolt az egyedi munkahelyteremtés közpénzből való támogatása. Az elkövetkező években a gazdasági növekedést olyan tudásintenzív, magas hozzáadott értékkel bíró ipari és szolgáltatási területek támogatása tudja elősegíteni, amelyek munkaerőhiányból és növekvő munkaerőköltségekből adódó nehézségekkel küzdenek (ÁSZ, 2019e). 2020-ban – a koronavírus járvánnyal összefüggésben – a munkahelyteremtés támogatása ismét nagyobb szerephez jut a gazdaság újraindításában.

A **belső versenyképesség** tényezői közt az ipar és a szolgáltatások, valamint a munka versenyképességét értékeltük. Az első két tényezőt jellemző mutatók közül az ipari termelés volumene és a szolgáltatások bruttó hozzáadott értéke is növekedett 2015-2019. között (KSH STADAT 4.2.2, 3.1.6). A két mutató értékeinek kedvező alakulása összességében hozzájárult a GDP növekedéséhez, magasabb költségvetési bevételeket, ezáltal alacsonyabb költségvetési hiányt eredményeztek. A munka versenyképességét befolyásoló munkaerőköltség dinamikus növekedése (KSH, 2020c) viszont kockázatot jelentett a GDP növekedésére nézve (ÁSZ, 2019a).

2.1.1. A K+F(+I) támogatása

A kutatás-fejlesztési tevékenység és az innovációk (K+F+I) száma szerepet játszik a versenyképesség javulásában (ÁSZ, 2019a), a kutatás-fejlesztés ráfordításai az innovációkon keresztül hozzájárulnak a GDP-növekedéshez. 2015-ben a GDP 1,4%-át; 2016-ban 1,2%-át; 2017-ben 1,3%-át; 2018-ban 1,5%-át tették ki a kutatás-fejlesztés ráfordításai (KSH STADAT 3.4.1.). A 2018. évi érték magas a közép-kelet-európai országok körében, de alacsonyabb a 2,1%-os EU-s átlagnál, és Magyarország 2020. évi 1,8 %-os célkitűzésénél (Bizottság, 2020c).

A magánszektor kutatás-fejlesztési állami támogatása a GDP-hez mérten jelentős, 2017-ben a GDP 0,35 %-át kitevő állami támogatásban részesültek a vállalkozások, ami a legmagasabb szint az EU-ban. Többek közt adókedvezmény illeti meg a vállalkozásokat 100 millió Ft-ot meghaladó kutatási beruházások esetén, amelyet 12 éven keresztül lehet érvényesíteni (Bizottság, 2020c).

A kutatás-fejlesztési tevékenységnél a magasan képzett munkaerő hiánya kockázatot jelent a kutatások innovációt jelentő eredményességére. 2018-ban a vállalkozások 28%-a fejlesztett innovációt, ami elmarad a 34%-ot jelentő EU-átlagtól (Bizottság, 2020c).

Gazdasági visszaesés idején, a kereslet és a kibocsátás visszaesése a vállalkozások kutatási és fejlesztési ráfordításait is visszafoghatja, ami elsősorban közép- és hosszú távon a GDP növekedés korlátja lehet. A kutatás-fejlesztés ráfordítások visszaesését az állami támogatások tudják részben pótolni. A gazdaság növekedését a vállalkozások kutatás-fejlesztésének erős monitoringgal történő állami támogatása mellett az állami kutatás-fejlesztés ösztönzése is támogatja. (EU Bizottság, 2020c.)

2.1.2. A bérek termelékenységet meghaladó növekedéséből fakadó kockázatok

A munkaerőköltségek

A munkavállalói jövedelmek jövedelmi oldalról jelentik a GDP egyik összetevőjét a bruttó működési eredmény (beleértve az állóeszköz-felhasználást, vagyis az értékcsökkenést) a vegyes jövedelmek, valamint a termelési adók és termelési támogatások egyenlege mellett (Kovalszky-Rippel, 2017). A munkavállalói jövedelmek – túl azon, hogy a háztartások megélhetésének forrását jelentik – a költségvetés bevételeinek alakulását nagymértékben befolyásolják, mivel számos adó és járulék meghatározása a jövedelmekhez mérten történik.

A munkaerőköltségek magukban foglalják a bruttó munkajövedelmet (béreket és kereseteket, egyéb munkajövedelmet) a munkáltató által fizetett társadalombiztosítási járulékokat és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó támogatások adókkal csökkentett összegét (ÁSZ, 2019d).

A munkajövedelmek adókkal és járulékokkal történő terhelésének mértéke befolyásolja a munkaerő-keresletet és a munkatermelékenységet, valamint pozitívan hat az aktivitásra, tekintve, hogy az alacsonyabb munkaadói járulék-szint közvetlenül növeli a munkakeresletet, és csökkenti a munkáltatók ösztönzését a szürke foglalkoztatásra (ÁSZ, 2018b). A munkajövedelmeket terhelő adók magas szintje arra ösztönzi a vállalatokat, hogy csökkentsék az élőmunka igényt. Ezt többek között a munkafolyamatok hatékonyságának növelésével, modern technológia alkalmazásával, a feladatok kiszervezésével érhetik el.

A terhelés 2015-2019. között jelentősen csökkent. 2016 év elejétől a munkavállalók által fizetett személyi jövedelemadó mértéke 16%-ról 15%-ra mérséklődött, a munkáltatók által fizetendő rendszeres szociális hozzájárulási adó mértéke 2017-től fokozatosan 2019 év végére 17,5%-ra csökkent.

A foglalkoztatottság bővülése, illetve a beruházások volumenének emelkedése rövidebb távon jelentenek gazdasági növekedési forrást, a hosszabb távú gazdasági növekedést a termelékenység növekedése (a munka és a tőke hatékony felhasználása) jelentheti (Kónya, 2019, lásd alább.)

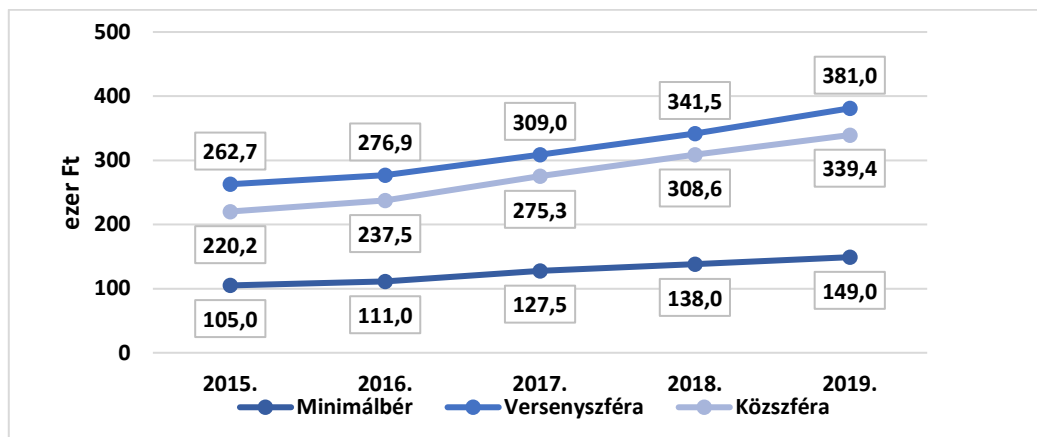
A bérek alakulása a verseny- és a közsférában

A bérszintet elsősorban a gazdaság folyamatai, ezen belül is a munkaerőpiac kereslet-kínálat viszonyai határozzák meg. A bérek alakításában az állam szerepe egy piaci verseny alapú gazdaságban korlátozott. Az állam az alsó korlátot jelentő minimálbérnek, valamint a közsféra béreinek meghatározásával tud közvetlenül hatást gyakorolni a jövedelmek növekedésére. 2016-tól a versenyszféra és a kormány hat éves bérmegállapodása alapján történik a jövedelmek adótartalmának csökkentése (Kormány-megállapodás, 2016.).

A 2015-2019. közötti időszakban a közsférában az átlagkeresetek növekedtek (10. ábra), ennek háttérében a kiemelt béremelések, életpályamodellek bevezetése és megvalósítása állt. A központi költségvetésben a munkaadókat terhelő járulékok és szociális hozzájárulási adó kiadásai 2015-ben 516,8 Mrd Ft-ot, 2019-ben 537,9 Mrd Ft-ot tettek ki, csak mintegy 4%-kal növekedtek (MÁK, 2020f), elsősorban annak köszönhetően, hogy a szociális hozzájárulási adó mértéke 2017-2019. között 9,5 százalékponttal csökkent.

A közsféra és a vállalatok bérei közt átterjedési hatás van, vagyis a közsféra béremelései a versenyszférában is béremelést generálnak (Telegdy, 2014). A háztartások rendelkezésére álló jövedelme 2015-2018. között 22 773,2 Mrd Ft-ról, 27 666,5 Mrd Ft-ra, 20%-ot meghaladóan emelkedett (KSH STADAT 3.1.20). A munkajövedelmek alakulását a versenyszférában, a közsférában 2015-2019. között, illetve a minimálbér alakulását a 5. ábra szemlélteti.

A havi bruttó minimálbér és az átlagkereset alakulása a versenyszférában illetve a közszférában, 2015-2020. között (ezer Ft)

Forrás: KSH STADAT 2.1.52., 2.1.31. 2.1.32. alapján, ÁSZ szerkesztés (8 órás foglalkoztatásban)

2015-2019. között az átlagkeresetek és a minimálbér erőteljesen növekedtek, jóval az inflációt meghaladóan (ami 8,9% volt az elemzett időszakban, KSH STADAT 3.6.1).

A bruttó jövedelmek alakulásában közvetett módon az adó- és járulékmértékek meghatározása is szerepet játszik, esetleges csökkentésükből eredő, a gazdálkodó szervezeteknél maradó többlet a jövedelmek növekedésében is megjelenhet. Közvetetten az adók és járulékok mértékének csökkentése – a jövedelmek emelkedése mellett gazdaságfehérítő hatású volt, növelte az adófizetési hajlandóságot.

A munkabérek és a termelékenység viszonya

A termelékenység alatt általánosan az egységnyi input felhasználásával előállított outputot értjük. Az egyik fontos termelékenységi mutató a munkaerő termelékenysége, ami az egy alkalmazott által, vagy az egy munkóra alatt előállított output mérőszáma. Az egy foglalkoztatottra jutó GDP általánosan használt termelékenységet mérő mutatószám segítségével kimutatható a nemzetgazdaság termelékenységének alakulása. Termelékenységi mutató az egy főre jutó GDP is, hiszen e mutató is a megtermelt output és az input (munkaerő) arányát tükrözi.

A munkaerő-termelékenységet leginkább a munkahelyek és munkaeszközök technológiai korszerűsége (digitalizáltsági szintje), a munkavállalók képzettsége, az értékláncok hossza, a cégek menedzselése, a gazdasági szerkezet határozza meg (NKE, 2018). Az előbbieket miatt a technológiai korszerűsítést jelentő beruházások, de a kutatás-fejlesztési tevékenység is kulcsfontosságú a termelékenység növekedése szempontjából.

A jövedelmek munkatermelékenységet meghaladó módon történő növekedése mind rövid, mind hosszabb távon kockázatokat hordozhat. A bruttó átlagkereset emelkedése rövid távon a vállalkozások számára versenyképesség rontó hatással bír, hosszabb távon azonban serkenti az alkalmazkodást, mivel a munkaerő a magasabb béreket megfizetni tudó, azaz termelékenyebb munkahelyek felé áramlik (ÁSZ, 2019d). A lassan javuló munkatermelékenység rövidtávon a fajlagos munkaerőköltségek növekedését és ezzel az inflációs nyomás erősödését okozhatja, míg hosszabb távon a termelékenység alakulása a potenciális növekedés egyik legfontosabb tényezőjeként a gazdaság hosszú távú felzárkózási pályáját is befolyásolhatja (ÁSZ, 2019d).

Az elemzett időszakban (2015-2019.) az egy magyar lakosra jutó GDP értéke évről évre nőtt, azonban az egy foglalkoztatottra jutó GDP értéke 2016-ban a 2015. évi értéket nem érte el. 2017-től 2019-ig, az előző évhez képest az érték 6-8% közötti tartományban növekedett (KSH STADAT 2.1.6. és 3.1.7.). Az elmúlt évek termelékenység-növekedése mögött elsősorban a kvv-k hatékonyságának és exportképességének javulása, az állami bürokrácia mértékének csökkentése, valamint a vállalati finanszírozás fejlődése áll (MNB, 2019a).

Az egy foglalkoztatottra jutó éves GDP 2015-ben 1,6%-kal nőtt, 2016-ban 1,5%-kal csökkent, 2017-ben 2,4%-kal, 2018-ban 2,7%-kal, 2019-ben 3,2%-kal nőtt 2010-hez képest (EUROSTAT (2020b)). A munkatermelékenység 2017. óta tartó növekedése dinamikájában elmarad a reálkeresetek növekedésétől (lásd az 5. ábrát). Az EUROSTAT számításai szerint az egy főre jutó munkaerő-termelékenység változása 2015-2019. között hazánk esetében 8,4% volt, ami az EU-átlagnál (7,3%) magasabb érték, a visegrádi országok között azonban csak Szlovákia (6,3%) ért el alacsonyabb értéket. Lengyelország (17,3%) és Csehország (10,8%) munkaerő-termelékenysége gyorsabban nőtt 2015-

2019. között (17,3% és 10,8%, EUROSTAT, 2020b).

A közmunkaprogram egyfajta torzító tényező a termelékenység mérésében, mivel a közmunka szociálpolitikai intézkedésnek is tekinthető. A termelékenység növekedésében éppen ezért a közmunkások számának csökkenése is szerepet játszik (Kónya, 2019). A közmunka-program 2011-ben történt elindítását követő három évben (2012-2014 között) a munkaerő-termelékenység 2,1%-kal csökkent (EUROSTAT, 2020b).

A közszférában a béremeléseket (lásd az 5. ábrát) a közszféra számos ágazatának alacsony bérszínvonala indokolta. A közszférában az egyre növekvő munkavállalói jövedelmek ugyanakkor a költségvetés egyensúlyára vonatkozóan kockázatot jelenthetnek. A munkabérek (személyi juttatások) egyre nagyobb arányt képviselnek az államháztartás kiadásain belül. A személyi juttatások összege 2013. óta töretlenül nőtt, azonban a szociális hozzájárulási adó mértékének csökkentése fékezte a növekedés ütemét (ÁSZ, 2019d). Éppen ezért a költségvetési szférában szükség van olyan intézkedésekre, amelyek a kifizetendő bértömeg csökkentése irányában hatnak. Ezek egyfelől a szerkezeti, intézményi átalakítások révén elérhető megtakarításokat jelentik, másfelől az intézmények szintjén szükséges meghozni a hatékonyságot javító intézkedéseket. Az ÁSZ ellenőrzési tapasztalatai és elemzése (ÁSZ, 2018a) alapján erre még számos lehetőség kínálkozik, mivel a költségvetési szervek nagy része el sem kezdte a teljesítmények mérését, teljesítménymenedzsment kialakítását. Az előbbieken túl a közszférában a technikai, technológiai fejlesztések, a digitalizáció teremti meg a munkatermelékenység és a hatékonyság növelésének feltételeit (ÁSZ, 2019d).

A munkabérek növekedése és a növekedést támogató kormányzati intézkedések hosszú távon segíthetik a gazdasági növekedést azáltal, hogy a képzett munkaerő Magyarországon tartásának, hazánkba vonzásának feltételei javulnak. Ez a folyamat támogatja a magasabb hozzáadott értékű tevékenységekre való áttérést. A munkavállalói bérek növekedésének hatására a belső kereslet is bővíthet, amely az elmúlt évek gazdasági növekedésében kulcs tényező volt (ÁSZ, 2019d).

A költségvetési egyensúlyra kedvező hatást fejtett ki a munkabérek inflációt lényegesen meghaladó mértékű emelkedése. Ennek hatására a bérek után befizetett adók és járulékok összege nőtt. A nyugdíjjárulék költségvetési bevételei is jelentősen nőttek az elemzett időszakban: 2015-ben 964,7 Mrd Ft-ot, 2016-ban 1 036,9 Mrd Ft-ot, 2017-ben 1 177 Mrd Ft-ot, 2018-ban 1 325 Mrd Ft-ot és 2019-ben 1 458,5 Mrd Ft-ot értek el (MÁK, 2020e). A nyugdíjjárulék bevételeknek 2015-2019. közötti, 50%-ot meghaladó növekedése egyrészt az infláció mértékének megfelelő növekedésnek, másrészt a foglalkoztatottak számának és a munkabérek emelkedésének volt köszönhető.

Míg az ellátásokra, köztük a nyugdíjakra beszedett járulékok nőttek, a nyugdíjakra kifizetett kiadások a GDP százalékában csökkentek (ÁSZ, 2019d). Elsősorban hosszú távon jelentkező költségvetési kockázat a nyugdíjkiadások esetében, hogy a munkajövedelmek növekedése az újonnan megállapított nyugdíjösszegekben megjelenik, ezáltal a kiadások jelentősen növekedhetnek, tekintve, hogy a nyugdíjak megállapítása a járulékalapot képező jövedelmek figyelembevételével történik.

Gazdasági visszaesés idején a kereslet (így pl. a fogyasztás) csökkenése a kibocsátás csökkenését, a beruházások elhalasztása a termelékenység csökkenését eredményezhetik, a munkanélküliség növekedésével (nagyobb munkakínálattal) pedig a jövedelmek emelkedése is megtorpanhat.

A munkavállalói jövedelmek termelékenységet meghaladó növekedése elsősorban közép- illetve hosszabb távon jelent versenyképességi kockázatot. A jövedelmek, illetve a termelékenység növekedése ugyanakkor már rövid távon többlet (adó és járulék) bevételt jelent a költségvetésnek. A munkajövedelmek növelésére irányuló intézkedések a költségvetés fenntarthatósága szempontjából akkor eredményesek, ha a munkatermelékenység javulását is eredményezik egyúttal.

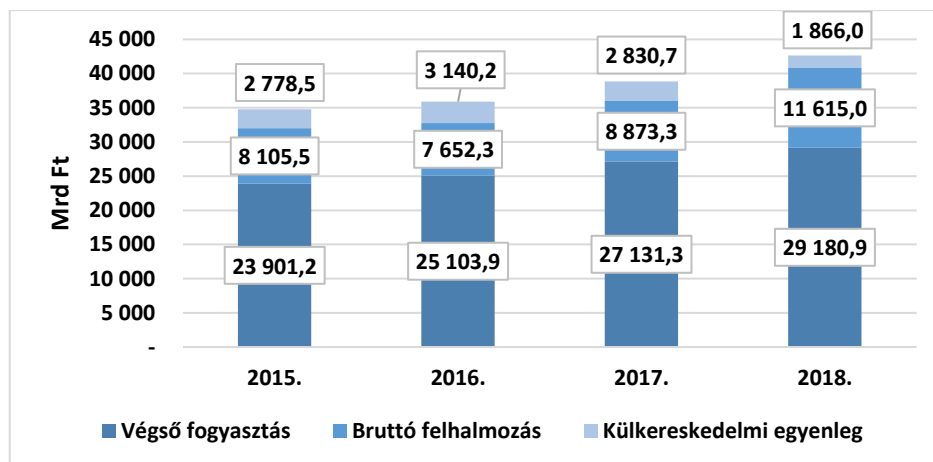
A termelékenység további növekedéséhez a technológiák további korszerűsítésére, robotizációra, digitalizációra, tudásberuházásokra van szükség. A termelékenységet növelő beruházások egyfelől a foglalkoztatottak létszámának csökkenését, másfelől a hozzáadott érték növelését eredményezhetik.

2.1.3. A fejlesztéssel összefüggő kockázatok

A fejlesztések (beleérve a bruttó állóeszköz-felhalmozást és a kutatás és fejlesztést is (lásd a 2.1.1. alfejezetben)) a GDP növekedésére ható tényezők. A beruházások (a bruttó felhalmozáson belül) felhasználási oldalról járulnak hozzá az éves GDP változásához a külkereskedelmi egyenleg és a végső fogyasztás mellett. A beruházások a gazdaság kínálati oldalán a hosszabb távú növekedés alapjául szolgálnak, mivel a beruházások által bővül és újul meg a tőkeállomány (Kovalszky, 2017).

A GDP felhasználási oldalának alakulása 2015-2018. között, folyó áron (Mrd Ft)

Forrás: KSH STADAT 3.1.7. alapján, ÁSZ szerkesztés

A GDP felhasználási oldalának 2018. évi összetétele alapján a magyar gazdaság „egészséges” volt, külkereskedelmi többlettel rendelkezett, és a GDP mintegy egynegyedét felhalmozásra (ennek meghatározó részét beruházásokra, azaz bruttó állóeszköz-felhalmozásra) fordította. 2019-ben a KSH előzetes adatai szerint a végző fogyasztás 4,1%-kal, a bruttó felhalmozás 9,5%-kal nőtt, a külkereskedelmi egyenleg 0,9%-kal csökkent az előző évhez képest (KSH, 2020b).

A nemzetgazdaságban megvalósított beruházások értékének 14,6%-át tették ki 2019-ben a költségvetési szféra beruházásai (KSH, 2019e). A költségvetési szféra beruházásainak növekedése a gazdaságot élénkíti, de az aktuális költségvetési kiadások növekedésével jár.

A vállalkozások és a lakosság beruházásai

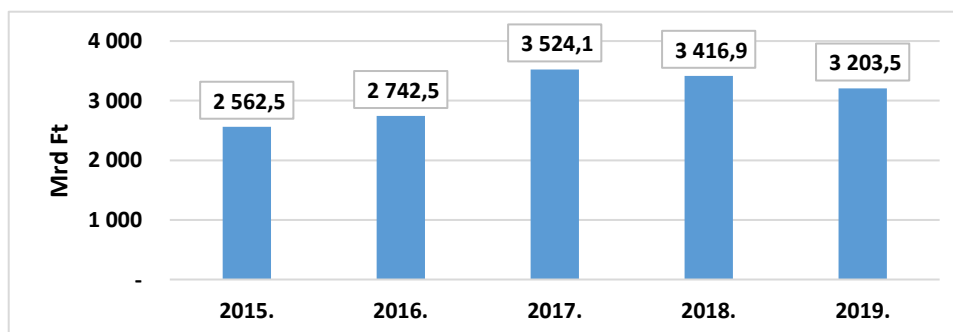
A vállalkozások fejlesztési hajlandóságának változása a vállalati hitelállomány változásában is mérhető, a hitelezési lehetőségek bővülése támogatja az állóeszköz-állomány bővülését.

A beruházások alakulását a hitelezésen túl meghatározza az EU-s és hazai költségvetési források rendelkezésre állása. A beruházások értéke nominálisan 2015-2019. közt évről évre nőtt, kivéve 2016-ot. A 2016. évi visszaesés az EU-s források 2016. évi csökkenésére vezethetőek vissza döntően (ÁSZ, 2019a). A beruházásokra ösztönzőleg hat továbbá a gazdasági növekedést elősegítő célzott kedvezmények rendszere, többek között a társasági adóból levonható fejlesztési adókedvezmény is.

2016. után a beruházások bővüléséhez nem csak a vállalkozások beruházásai, hanem a háztartások ingatlan-beruházásai is növekvő mértékben járultak hozzá. Ebben meghatározó szerepe volt a Családi Otthonteremtési támogatásnak. A kiadott lakásépítési engedélyek száma a 2015. évi mintegy 12 ezerről, 2018-ra mintegy 36 ezerre nőtt (ÁSZ, 2019d).

A vállalati hitelállomány 2015. és 2019. közötti alakulását a 7. számú ábra szemlélteti.

A vállalati hitelállomány alakulása 2015. és 2019. között (Mrd Ft)

Forrás: MNB, (2020e) alapján, ÁSZ szerkesztés

A vállalati hitelállomány 2015-2017. közt jelentősen megemelkedett, ezt követően azonban csökkenni kezdett, 2019. végéig. A vállalati hitelállomány csökkenésének ellenére a beruházások 2017-et követően is növekedtek (lásd az 6. ábrán), ami arra utal, hogy a vállalkozások pénzügyi stabilitása erősödött, egyre nagyobb arányban önerőből és a vissza nem térítendő EU-s és hazai költségvetési forrásból finanszírozták beruházásaikat.

A beruházások alakulására a pénzügyi források rendelkezésre állása mellett a gazdasági környezet is hatással van. A gazdaságpolitika, a kormányzati intézkedések, az árindex alakulása, a világgazdasági folyamatok, a gazdasági várakozások nagymértékben befolyásolják a beruházások alakulását. A beruházások növekedésében jelentős korlátként volt azonosítható a gazdaság több területén jelentkező – 2019-ig egyre nagyobb arányt jelentő – munkaerőhiány (Bizottság, 2020c).

Gazdasági visszaesés idején a kereslet és a kibocsátás szintjének csökkenése következtében romlik a vállalkozások és a háztartások pénzügyi helyzete, ami a beruházások visszaesését eredményezi. A beruházások élénkítésében ekkor különösen nagy szerepe van a hitelezésnek, valamint az EU-s és a hazai költségvetési fejlesztési forrásoknak, különféle kedvezményeknek.

A költségvetés hosszú távú fenntarthatóságát támogatja a beruházások magas szintje. Ezáltal biztosítható a tőkeállomány megújulása, a gazdaság fejlődése. A különféle hitelprogramokon túl a beruházásokat költségvetési támogatásokkal, kedvezményekkel is támogathatja az állam illetve az önkormányzatok (többek közt a fejlesztési tartalék maximális értékhatárának megemelésével, az iparüzési adó esetében adómentesség vagy adókedvezmény adásával, a fejlesztési adókedvezmény jogcímének értékhatárai módosításával (Kormány, 2020)). A felsorolt intézkedések visszaesés és konjunktúra idején is élénkítően tudnak hatni a gazdaságra.

2.2. A fogyasztással összefüggő kockázatok

A végső fogyasztás a külkereskedelmi egyenleg és a bruttó felhalmozás mellett a GDP a felhasználási oldalán a legjelentősebb összetevő (lásd még az 6. ábrát).

A lakosság fogyasztása 2015-2019. között évről-évre növekedett, a legjelentősebb mértékben 2017-ben, azonban a növekedés mértéke a reálkeresetek növekedésétől elmaradt (8. ábra).

8. ábra

A bruttó reálkeresetek és a háztartások fogyasztási kiadásainak a változása 2015-2019. között (%)

Forrás: KSH STADAT 1.1.2.2., 2.1.47., KSH, 2020 alapján, ÁSZ szerkesztés

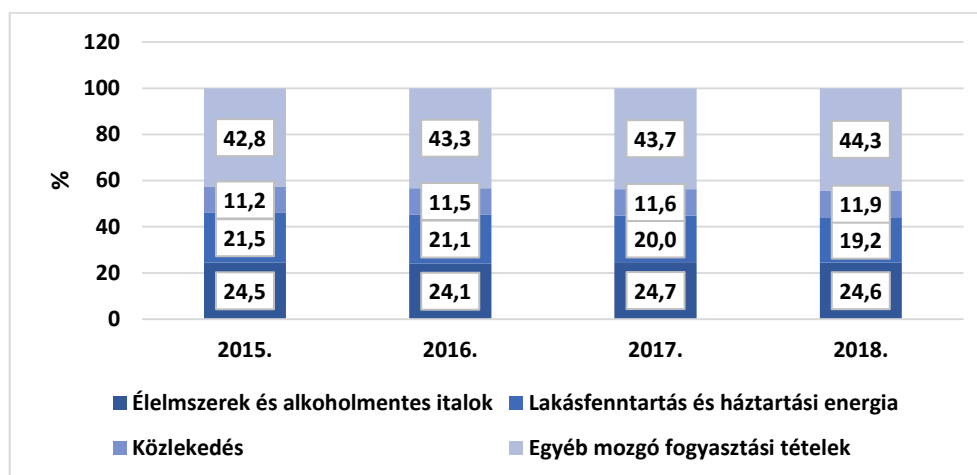
A reálkeresetek 2015-2019. között összesen 36,4%-kal emelkedtek, azaz a nominális jövedelem emelkedése többszörösen meghaladta az infláció 2015-2019. közötti 8%-os mértékét, és ez kedvező hatással volt az elkölthető jövedelem reálértékére. A fogyasztás növekedésének elmaradása a reálkeresetek növekedési szintjétől annak köszönhető, hogy a lakosság megtakarításai az elemzett években nőttek, az egyéb lakossági jövedelmek (pl. nyugdíjak, szociális ellátások) viszont a béreknél sokkal kisebb mértékben emelkedtek. A reálkeresetek növekedésén túl a foglalkoztatottság növekedése (lásd pl. a 10. ábrán) is hozzájárult a lakosság fogyasztásának növekedéséhez és ezáltal a GDP növekedéséhez (ÁSZ, 2019d).

A háztartások fogyasztását a jövedelem és a pénzügyi eszközök mellett az infláció is befolyásolja, a mérsékelt infláció jellemzően a kereslet és a fogyasztási kiadások növekedésével járhat (Hajnal-Várhegyi, 2016). Az infláció 2015-ben -0,1%, 2016-ban 0,4%, 2017-ben 2,4%, 2018-ban 2,8%, 2019-ben 3,4% volt (KSH STADAT 3.6.1.). Az adatokból következik, hogy az elemzett időszakban 2016-tól az infláció mérsékelt volt, így támogatni tudta a kereslet és ezáltal a fogyasztás növekedését.

Egy ország fejlettségi színvonalát mutatja a lakosság fogyasztási struktúrája, az, hogy a fogyasztási kiadásból milyen arányt képviselnek a létfenntartáshoz szorosan kapcsolódó költségek, vagyis az élelmiszerekre, lakásfenntartásra és közlekedésre fordított kiadások, illetve az egyéb mozgó fogyasztási tételek. Az alapvető kiadások aránya a dekonjunktúra éveiben jellemzően magasabb, ami a gazdaság és a jövedelmek növekedésével párhuzamosan mérséklődhet. 2018-ban a háztartások jövedelmük átlagosan 24,6%-át élelmiszerekre és alkoholmentes italokra, 19,2%-át lakásfenntartásra és háztartási energiára, 11,9%-át közlekedési kiadásokra fordították. 2018-ban a megélhetően túlmutató tételekre (kultúrára, szórakozásra, hírközlésre, vendéglátásra stb.) kiadott összegek aránya az összes kiadásból 44,3%-ot jelentettek (KSH, 2019a). A lakosság növekvő életszínvonalát jelzi, amennyiben a fogyasztási kiadásokon belül növekednek a megélhetően túlmutató tételek.

9. ábra

A háztartások fogyasztásának belső szerkezete 2015-2018 között (%)

Forrás: KSH, 2016-2019a alapján, ÁSZ szerkesztés

A 9. ábrán láthatjuk, hogy 2015-2018. között folyamatosan csökkent a létfenntartáshoz szorosan kapcsolódó fogyasztás aránya elsősorban a lakásfenntartás és háztartási energia kiadás csökkenésének köszönhetően, míg az egyéb mozgó fogyasztási tételek aránya (pl. kultúra, szórakozás) nőtt.

A **háztartások vagyonosodását** a háztartások pénzügyi eszközeinek állományán keresztül vizsgáljuk, ennek alakulása a lakosság fogyasztásával szorosan összefügg (ÁSZ, 2019a). A háztartások pénzügyi eszközei 2015-2019. között dinamikusan nőttek, 2019-ben elérték a 60 798,3 Mrd Ft-ot. A lakossági fogyasztás növekedését 2016-tól a lakossági hitelállomány növekedése (MNB, 2020c) is támogatta. (Lásd még az 4. fejezetben).

A **munkavállalói jövedelmek** változása befolyásolja a lakosság fogyasztásra elköltendő jövedelmét. A 2015-2019. közötti időszak adatai is ezt támasztják alá, a fogyasztási kiadások növekedése felhasználási oldalról, a munkavállalói jövedelmek emelkedése pedig jövedelmi oldalról járult hozzá a GDP növekedéshez.

A háztartások fogyasztásának élénkítését a foglalkoztatottság és a nettó jövedelmek növekedését elősegítő intézkedések támogatják elsősorban. A foglalkoztatottság növekedését különféle munkahelyteremtő intézkedések és támogatások, valamint a munkáltatói terhek csökkentése segíthetik elő. Ez utóbbi a nettó jövedelmek emelkedéséhez is hozzájárul.

A 2016. év végén megkötött bér- és adó-megállapodás (Kormány-megállapodás, 2016.) hozzájárul a jövedelmek növekedéséhez, így jövedelmi oldalról támogatja a GDP növekedését.

2.3. Az aktivitási szinttel összefüggő kockázatok

Az aktivitási ráta a munkaerő-piac egyik legfontosabb mutatószáma, amely a gazdaságilag aktív (munkát vállalók illetve munkát aktívan keresők) arányát, a munkavállalási hajlandóságot fejezi ki a munkaképes korú népességben.

Magyarország munkaképes korú népessége folyamatosan csökkent az elmúlt évtizedben. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok mellett, annak érdekében, hogy a foglalkoztatottak létszáma szinten tudjon maradni, illetve növekedjen, és ezzel egyidejűleg a bruttó hazai termék növekedjen, az aktivitási ráta növelését elő kell segíteni. A foglalkoztatottság javulása hozzájárul ahhoz, hogy növekedjen a rendelkezésre álló, elköltendő jövedelem, ezáltal közvetett módon növekedjen a fogyasztás, (ÁSZ, 2019a) ennek eredményeként a GDP.

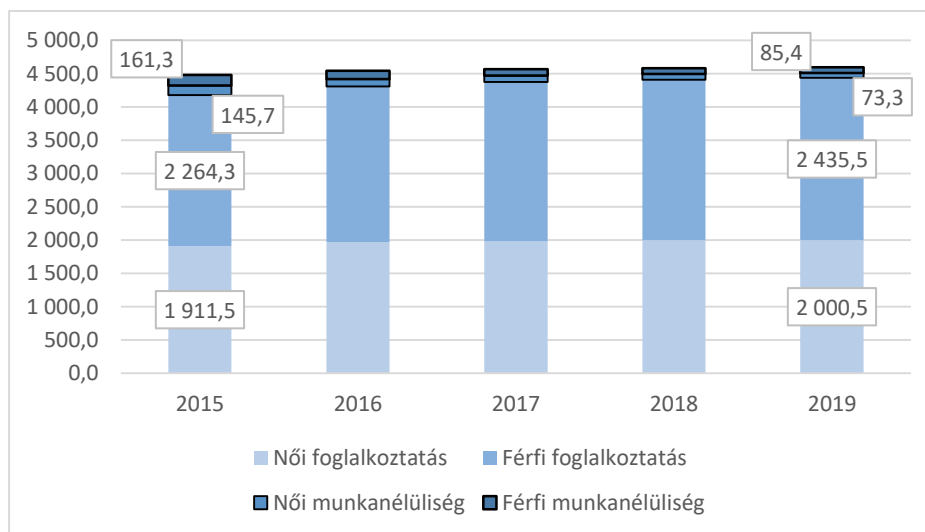
A foglalkoztatással összefüggő szociális transzferok (például álláskeresői támogatások) a költségvetés kiadásait növelik, míg a személyi jövedelemadó, a szociális hozzájárulási adó és a társadalombiztosítási járulékok a költségvetésnek bevételt biztosítanak, utóbbi a költségvetés egyenlegére, végső soron az államadósságra hat pozitívan (ÁSZ, 2018b).

Az államadósság-mutató értéke stagnáló nominális adósság vagy növekvő adósság mellett akkor csökken, ha a mutató nevezőjében lévő GDP érték nő (illetve nagyobb mértékben nő, mint a bruttó adósság.)

A foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulását a férfiak és nők esetében a 2015. és 2019. közötti időszakban a 10. számú ábra szemlélteti:

10. ábra

A foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulása 2015. és 2019. között (ezer fő)

Forrás: KSH STADAT 2.1.2. alapján, ÁSZ szerkesztés

A 2015. évhez viszonyítva 2019-re mindkét nem esetében nőtt a foglalkoztatottak száma, azonban a férfiak esetében a növekedés dinamikusabb volt (a férfiaknál 7,5%-os, a nőknél 4,6%-os volt a növekedés). A munkanélküliek száma mindkét nem esetében mintegy felére csökkent az időszakban, a nőknél a csökkenés nagyobb arányú volt.

A munkaerőpiac rugalmassága általánosságban a munkaerőpiachoz való alkalmazkodást jelenti (Pula, 2005). A munkaerőpiac rugalmasságát jellemző mutató a tartós munkanélküli ráta, ami 2015-2019. között 47,4%-ról 34,4%-ra csökkent (KSH STADAT 2.3.2). A kormányzati intézkedések közül elsősorban a közfoglalkoztatás kiterjesztése segítette a tartós munkanélküliség csökkenését (ÁSZ, 2018b).

A munkát terhelő közterhek mértéke jelentősen csökkent a vizsgált időszakban, amit elsősorban a munkáltatók terheinek csökkenése okozott. Nemzetközi összehasonlításban azonban a bérköltségek még mindig magasak, ami a munkaerő kereslet csökkenése irányában hat. Éppen ezért az aktivitás elősegítése érdekében a munkát terhelő közterhek további csökkentése lenne javasolt. A kormányzat a munkaerő-keresletet aktívan tudja befolyásolni a munkavállalóknak nyújtott adókedvezményekkel is, amelyek révén a kisgyermekes és az idősebb munkavállalók helyzetében állt be javulás az elmúlt években.

Az aktivitási ráta növekedését gátolja, hogy – bár számuk jelentős mértékben csökkent az elemzett időszak alatt – még mindig viszonylag nagy számban vannak jelen az inaktívak közt az alacsony végzettségűek, a hátrányos helyzetűek, akiknek helyzete csak lassan javult az elmúlt években.

Az elemzett időszakban a fiatal korosztály munkanélküliségének kockázatait növelte a tankötelezettségi korhatár leszállítása. Munkanélküliségi kockázati tényező az idősebb korosztály esetében a megromlott egészségi állapot is. A munkanélküliek számát képzéssel, közfoglalkoztatással, az atipikus foglalkoztatási lehetőségek bővítésével, adó- és járulékkedvezményekkel, valamint a munkaerő-piaci mobilitás ösztönzésével lehet csökkenteni.

Célszerű a munkaképes, de inaktív, vagy alulfoglalkoztatott népesség minél nagyobb számban történő bevonása a munkaerő-piacra. Ennek eszközei egyebek közt: idő előtti nyugdíjba vonulás lehetőségének korlátozása, nyugdíjkorhatár emelése, kisgyermekes nők, kislelkes nők, kislelkes nők, megváltozott munkaképességűek, képzetlenek,

a pályakezdők és a nyugdíj előtt állók foglalkoztatása, az aktívkorúak jövedelempótló ellátásaink szigorítása, valamint a tankötelezettségi korhatár leszállítása. Az aktivitási arányra az aktívak körében a munkaképes lakosság kedvezőbb iskolai végzettség szerinti összetétele, a közfoglalkoztatás kiterjesztése és a foglalkoztatási helyzet javulása közvetetten hat. (ÁSZ, 2018b)

Az aktivitási arány növekedése a GDP további növekedését teszi lehetővé, ugyanakkor a munkaerő-kínálat bővülését jelző aktivitási arány növekedésének mérséklő hatása lehet a bérek növekedésére (ÁSZ, 2019a) és ezáltal a GDP növekedésére is. 2015-2019. között az aktivitási arány 68,6%-ról 72,6%-ra emelkedett (KSH STADAT 2.1.2.2), de ez a munkabérek növekedését nem tudta fékezni, a pozitív tendencia (kockázat) inkább kibocsátás és ezáltal a GDP növekedését támogatta.

Gazdasági visszaesés esetében a hangsúly a munkahely-teremtésről a munkahelyek megtartására helyeződik át. Recesszió idején a kibocsátási szint csökkenésével a felesleges kapacitások leépítése várható, így gyakoriak a (csoportos) elbocsátások, az átlagos munkaidő csökkentése, a kényszer-szabadságoltatás. A kormányzat a vállalkozások és munkavállalók megsegítése céljából – az aktivitási szint fenntartása érdekében - gazdaságvédelmi intézkedéseket vezethet be, amelyeknek célja a vállalkozások foglalkoztatási kapacitásának megőrzése, a részfoglalkoztatás támogatása (elbocsátások helyett), a megszűnő álláshelyek számának a minimalizálása, az érintett munkavállalók munkavégző képességének megőrzése, illetve foglalkoztathatóságuk fejlesztése.

3. A KÜLKERESKEDELMI EGYENLEGGEL ÖSSZEFÜGGŐ KÖLTSÉGVETÉSI KOCKÁZATOK

A fejezetben a külkereskedelmi-egyenlegre ható egyes tényezőket vizsgáljuk meg abból a szempontból, hogy milyen mértékben jelentenek kockázatot a GDP növekedésére és a költségvetés fenntarthatóságára. A külkereskedelmi egyenleg felhasználási oldalról jelenti a GDP egyik összetevőjét a végső fogyasztás és a bruttó felhalmozás mellett, ezáltal az államadósság-mutató nevezőjének alakulását közvetlenül befolyásolja. A külkereskedelmi egyenleg alakulását az áruk és a szolgáltatások alakulásán keresztül elemezzük, kitérünk a forint árfolyamának szerepére is.

A fejezetben az ÁSZ által készített, a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019d) és az állami befektetés-ösztönzés és munkahelyteremtési intézkedésekről szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2019e) használtuk fel.

3.1. A külkereskedelmi egyenleg alakulása

A fizetési mérleg olyan forgalmi típusú statisztikai kimutatás, amely az adott gazdaság szempontjából a rezidens (belföldi) és nem rezidens gazdasági szereplők között egy meghatározott időszakban lezajló reálgazdasági és pénzügyi műveletek számbavételét szolgálja (Kócián-Koroknai, 2017). A fizetési mérleg folyó fizetési mérlegén belül az áruk és szolgáltatások egyenlege mutatja a külkereskedelmi egyenleg alakulását.

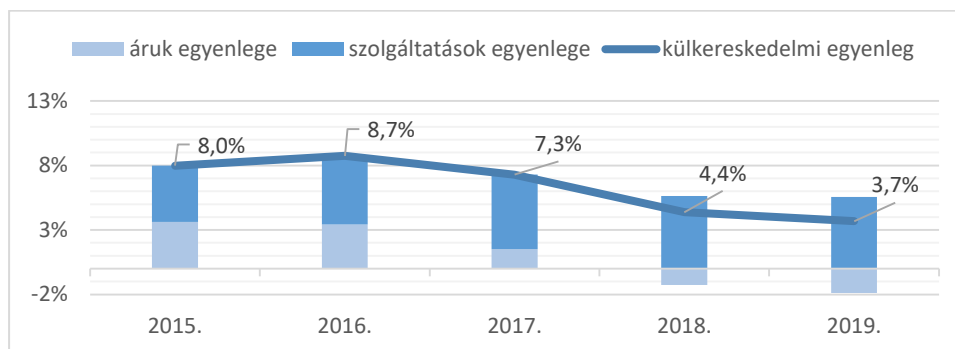
A külkereskedelmi egyenleg egy adott ország külső versenyképességének vagy sebezhetőségének mutatójaként is funkcionál. Azok a termékek és szolgáltatások, amelyek egy olyan országban „keletkeznek”, ahol relatíve olcsó és képzett a munkaerő, előnnyel rendelkezhetnek a külkereskedelemben, így az adott ország áru- és szolgáltatások egyenlege tartós és jelentős többletet mutathat (Kócián, Koroknai, 2017). 2018-2019. között a fizetési mérleg már deficit volt, amihez hozzájárult a külkereskedelmi egyenleg romlása.

A beruházások magas importigénye következtében a bruttó felhalmozás 2017-2019. közötti gyors növekedése (ÁSZ, 2019d), valamint a fogyasztás növekedése is (Kuti, 2019) a külkereskedelmi egyenleg jelentős romlásához vezetett. A bruttó felhalmozás és a külkereskedelmi egyenleg változása közötti negatív irányú összefüggés áll fenn, a pozitív külkereskedelmi egyenleg eléréséhez ugyanis nemzetgazdasági szinten megtakarításokra van szükség. Következésképpen, ha a gazdasági szereplők a folyó kiadásaik után fennmaradó megtakarításaikból beruháznak, akkor kisebb összeg áll rendelkezésre a külkereskedelmi egyenleg finanszírozására (ÁSZ, 2019d).

A 11. ábra a külkereskedelmi egyenlegen belül az áruk- és szolgáltatások egyenlegének a GDP-hez történő hozzájárulását szemlélteti, 2015-2019. között.

11. ábra

Az áruk és a szolgáltatások egyenlegének hozzájárulása a GDP-hez, 2015-2019. között (%)

Forrás: KSH STADAT 3.1.7.; MNB, 2020; KSH EDP, 2020 alapján, ÁSZ szerkesztés és számítás

Az ábrán látható, hogy az áruegyenleg folyamatosan csökkent 2015-2019. között, míg a szolgáltatások egyenlege egyre nagyobb többletet mutatott. 2018-2019. között az áruk egyenlege már rontotta a külkereskedelmi egyenleget, így a külkereskedelmi egyenleg összességében 2019-ben csak 3,7%-kal (mintegy 1 700 Mrd Ft-tal) tudott hozzájárulni a GDP-hez. A negatív áruegyenleg költségvetési kockázatot jelent, hiszen csökkenti a GDP értékét, ezen keresztül pedig kedvezőtlenül hat az államadósság-mutató értékére.

A külkereskedelmen belül mintegy 70%-os részarányt képvisel az áruk, 30%-ot a szolgáltatások kereskedelme (KSH STADAT 3.1.7). Az árukon belül 2015-2019. között az energiahordozók és a feldolgozott termékek árufőcsoportok

esetében volt nagyobb az importforgalom az exportnál. 2019-ben a feldolgozott termékek 1 333,9 Mrd Ft-tal, az energiahordozók 1 792,8 Mrd Ft-tal rontották a külkereskedelmi egyenleget (KSH STADAT 3.5.16). A szolgáltatások egyenlegén belül 2019-ben a legnagyobb mértékben a turizmus járult hozzá a GDP-hez 1 313,4 Mrd Ft-tal, ezt követte a szállítás 945,4 Mrd Ft-tal (KSH STADAT 3.5.21).

A külkereskedelmi egyenlegnél egyensúlyi állapotot az áruk és a szolgáltatások esetében is pozitív és lehetőleg olyan növekvő egyenleg jelent, amelyet az export növekedése táplál és nem az import csökkenése. Ennek elérését nemcsak fiskális (exportorientált gazdaságpolitika), hanem monetáris eszközök (exportorientált árfolyam-politika) is hathatósan támogatni tudják. Magyarország Kormánya 1171/2019. (IV. 1.) Korm. határozattal fogadta el a hazai vállalkozások exporttörekvéseit támogató stratégiai keretrendszert, a Nemzeti Exportstratégiát. A Nemzeti Exportstratégia főbb célkitűzései jelentik a kis- és középvállalkozások exporton belüli részarányának 50%-kal történő emelése 2030-ig, bekapcsolódásának előmozdítása a nemzetközi vállalatok globális értékláncába. További célkitűzés az export nagyfokú földrajzi koncentrációjából fakadó kitétség csökkentése, az EU-n kívüli export részarányának számottevő emelése 2030-ig, közép-európai összehasonlításban a leggyorsabb és leginkább a piaci igényekre szabott exportfinanszírozási rendszer kialakítása, valamint nemzetközi piacon elismert magyar brandek felépítése.

Globális gazdasági visszaesés esetén a külföldi fogyasztás is visszaesik, ennek részeként az előállított hazai termékek iránti kereslet, az export volumene csökkenhet. A visszaesés hatásaként a hazai beruházások szintje és a fogyasztás visszaesése az import volumenének csökkenéséhez vezethet. Amennyiben az import nagyobb mértékben esik vissza az exportnál, úgy a külkereskedelmi egyenleg összességében javulni tud. Magyarország Konvergencia Programja (2020-2024) a 2020. évre az importnál nagyobb arányú export visszaesséssel számolt. Az energiahordozók iránti globális kereslet visszaesése következtében az azok árában bekövetkező jelentős csökkenés hazánk külkereskedelmi egyenlegét pozitívan befolyásolja.

A külkereskedelmi egyenleg romlása az exportpiacok bővítésével visszafordítható. A konjunktúra illetve a dekonjunktúra a termelői illetve lakossági keresletre is hatással van, a vállalatok leginkább versenyképes árakkal képesek reagálni a keresletben bekövetkező változásokra.

A klasszikus elméletek szerint a forint leértékelődése támogatja az export növekedését, az euróban kifejezett ár csökken, mivel a magyar hozzáadott érték euróban kifejezve olcsóbb lesz. A forint leértékelése illetve leértékelődése hosszabb távon teszi olcsóvá a hazai munkaerőt és versenyképesebbé a hazai termelést, rövid távon - többek között az átárazási költségek miatt - az exportált termékek szolgáltatások árai jellemzően nem csökkennek. Az árfolyam változása eltérően érinti az egyes gazdasági szereplőket. Az exportáló vállalatoknak kedvez a forint leértékelődése, mivel így lehetőségük nyílik a bérszint növelésére, az importanyagokat felhasználó jellemzően kis- és középvállalatok költségei ugyanakkor megnövekednek (Regös, 2020).

Az export-termékek egy részének gyártását meghatározza, hogy a hazánkban befektető külföldi tulajdonú cégek bővítik-e, szűkítik-e a kapacitásaikat illetve a világ más régióiba helyezik-e át termelésüket, kedvezőbb feltételek fennállása esetén. A hazai beruházás-ösztönzési rendszer, a külföldi vállalatoknak nyújtott támogatások és kedvezmények az elmúlt években elősegítették, hogy a hazánkba áramló működőtőke összege egyenletesen növekedjen (ÁSZ, 2019e)

A nagyvállalatok vezetői szerint a koronavírus okozta gazdasági visszaesést követő talpra állást a kormány támogatásai, a munkaidőkeret meghosszabbítása, a rövidített munkaidő támogatása, a válságban történő beruházások támogatása, a szakirányú oktatás támogatása, a cégek likviditási problémáit hosszútávon megoldó rendszer felállítása, az ellátási láncok átstrukturálása, lerövidítése nagyban elősegítenék. Ez utóbbi alapján akár több hazai vállalkozás is kaphat lehetőséget a multinacionális vállalatok beszállítóiként. (Portfolio.hu, 2020)

Az exportra termelő vállalatok támogatása, a kedvezmények nyújtása (lásd még a 2.1. részben) a költségvetés kiadásait megnöveli, hosszú távon azonban az exportbevételek növekedése hozzájárul a GDP növekedéséhez, ami végső soron az államadósság- mutatót csökkentő tényező.

4. A HITELEZÉssel ÉS MEGTAKARÍTÁSOKKAL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK

A fejezetben rámutatunk a lakossági hitelezéssel és megtakarításokkal összefüggően arra, hogy a kockázatok hogyan hatnak a költségvetés fenntarthatóságára. A hitelezés magas szintje illetve a megtakarítás alacsony szintje hozzájárulhat a lakossági sérülékenység növekedéséhez. Utóbbi emellett kockázatot jelent az államadósság (lakossági) finanszírozására nézve is. A fejezetben az ÁSZ által készített, a lakosság pénzügyi sérülékenységéről szóló elemzésének következtetéseit (ÁSZ, 2020b) használtuk fel.

4.1. A hitelezés és a megtakarítások kapcsolata

Egy hitelt felvevő háztartás pénzügyi sérülékenysége alatt azt értjük, hogy egy váratlan kiadás vagy hiány a családi költségvetésben (pl.: súlyos egészségügyi probléma vagy munkahely elvesztése) a törlesztő-részletekkel való elmaradást fogja azonnal eredményezni.

A háztartási hitelállomány növekedésében vagy csökkenésében – és ezzel egyidejűleg a megtakarítások növekedésében illetve csökkenésében – nagyszámú tényező játszik szerepet. Ezekhez tartoznak a hitelezés költségei, a kormányzati hitelezési ösztönzők és fékek, a nem teljesülő hitelek szintjét csökkenteni hivatott hitelezési szabályozók, hitelfedezeti- és hitelköltség mutatók, a hiteltörlesztést befolyásoló kamatozási periódusok és kamatozási módok, a lakosság jövedelmi, az ország makrogazdasági helyzete és nem utolsósorban a lakosság pénzügyi tudatossága.

A hitelezésnek kedvező hatásai vannak a vállalkozások és a háztartások működésére is: a vállalkozásoknál elősegíti a jövedelmező működéshez szükséges beruházások megvalósítását, a háztartások megvalósíthatják általa a beruházásaikat és növelhetik a fogyasztásukat. A jelzálogkölcsönök lehetővé teszik az háztartások számára, hogy nagyobb értékű ingatlant vagy ingóságokat vásároljanak, a hitelkártyák és kölcsönök pedig segítik a háztartásokat váratlan kiadásai fedezésében vagy a pénzügyi szempontból nehezebb (átmeneti) időszakok kezelésében. Végző soron a hitelezés – a fogyasztás és a beruházások szintjének növelésén keresztül – hozzájárul a GDP növekedéséhez.

A háztartások túlzott eladósodottsága, a nem teljesítő hitelek állományának növekedése ugyanakkor a bankrendszer hitelportfólió-minőségének gyengítésén keresztül csökkenti a kereskedelmi bankok jövedelmezőségét, ami kedvezőtlen hatással van a szektor pénzügyi stabilitására és a költségvetés előirányzott bevételeinek teljesülésére. A túlzott eladósodottság továbbá visszafogja a lakosság megtakarítási hajlandóságát, ami ronthatja az állam finanszírozási pozícióját.

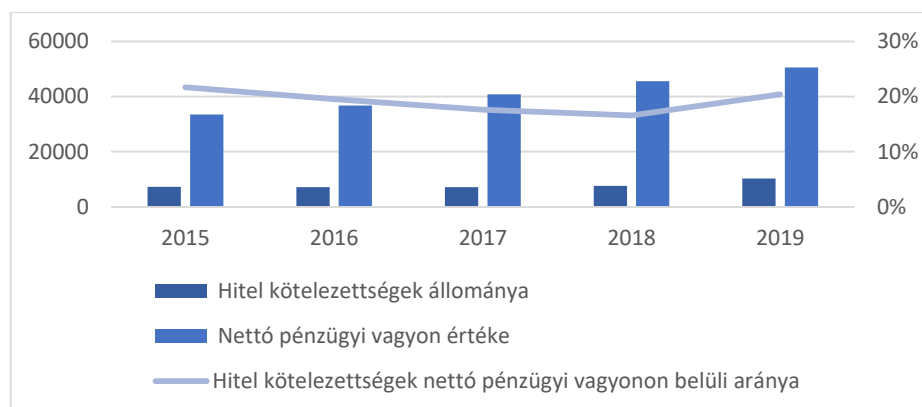
A gazdasági növekedés és a megtakarítás egymással szorosan összefüggő nemzetgazdasági fogalmak, hiszen a gazdasági fellendülést elősegítő beruházási aktivitás egyik jelentős forrását a belföldi megtakarítások jelentik, amelyek döntő részét a lakossági megtakarítások adják. A háztartási megtakarítások finanszírozzák a vállalati beruházásokat és a költségvetés hiányát, ezért a megtakarítási hajlandóság növekedésével emelkedik a lakosság szerepe az államadósság finanszírozásában. A háztartások pénzügyi megtakarításainak (nettó finanszírozási képességének, azaz a megtakarítás és a beruházás különbségének) alacsony szintje a makrogazdasági egyensúly felborulásához vezethet, ugyanis az alacsony megtakarítási ráta következtében növekszik az állam külföld általi finanszírozási igénye.

A nettó pénzügyi megtakarítás (vagyon) kifejezi a háztartások pénzügyi eszközökben felhalmozott nettó követeléseit, valamint a felhalmozási kiadásait. A nettó pénzügyi megtakarítás (vagyon) bruttó pénzügyi megtakarításból és a hitelfelvétel egyenlegéből áll, amelyből a bruttó pénzügyi megtakarítás a háztartások pénzeszközeit, a hitelfelvétel egyenlege a hitelfelvétel és hitel-visszafizetés különbözetét jelenti.

A háztartások pénzügyi eszközeinek értéke a 2015. és 2019. közötti években egyenesen növekedett (lásd a 12. számú ábrán). A hitelkötelezettségek nettó pénzügyi vagyonton belüli aránya a 2015. évi 21,7%-os szintről 2018-ra 16,6%-ra csökkent, azonban 2019-ben a trend megfordult, az arány 20,4%-ra nőtt.

A háztartások pénzügyi eszközeinek és kötelezettségeinek állományváltozása 2015. és 2019. között (Mrd Ft)

Forrás: MNB (2020c), alapján, ÁSZ szerkesztés

4.2. A hitelezéssel összefüggő kockázatok

Az átlagos hitelköltség a laza jegybanki monetáris politikának köszönhetően 2015-2019. év végéig folyamatosan csökkent. A lakáscélú hitelek átlagos hitelköltsége a 2015. évi 6,5%-ról 2019 novemberére 4,9%-ra, a fogyasztási hiteleké 21,6%-ról 8,3%-ra csökkent.

A hitelköltségek közül a hitelkamatok az összes költség legnagyobb részét teszik ki (kb. 80-90%), így változásuk jelentős befolyással bír a lakosság pénzügyi terheinek mértékére. A jegybanki alapkamat mértéke 2016. május 25-én 0,9%-ra csökkent⁷. A háztartási hitelkamatok mértéke az alapkamat és a kamatfolyosó változására reagálva egy folyamatosan mérséklődő pályára került, 2015-2019. közt a legalacsonyabb szintet 2019-ben érte el.

A fogyasztási hitelek átlagkamata nagymértékben csökkent, 2019 novemberében 7,7% volt (a csökkenés 2015-től volt a legjelentősebb). A bankok a pénzügyi piaci verseny fokozódása és a kedvező gazdasági előrejelzések következtében lazítottak a hitelhez jutás feltételein, különösen a személyi kölcsönök és az áruhitelek szegmensében (MNB, 2017b).

A háztartási hitelállomány 2016-ban a 2008. évi válság előtti szinten volt, majd 2017. évtől kezdődően indult növekedésnek (lásd 3. sz. táblázatot).

A szabad felhasználású jelzáloghitelek állománya jelentősen lecsökkent 2019-re, míg a szintén szabad felhasználású személyi hitelek állománya nőtt. Az egyéb hitelek állománya is nőtt, amihez hozzájárult a 2019-ben bevezetett babaváró hitel népszerűsége. A háztartási hitelállomány szintje 2019-re meghaladta a válság előtti szintet.

3. sz. táblázat

A háztartások hitelintézeteknél fennálló hitelállományának alakulása 2015-2019. között, Mrd Ft-ban

Év/december	Mindösszesen: forint+deviza-alapú hitel (Mrd Ft)	Előző év 100%
2015	5538,81	86,9%
2016	5324,51	96,1%
2017	5428,48	101,9%
2018	5802,50	106,9%
2019	7125,98	122,8%

Forrás: ÁSZ (2020b) alapján, ÁSZ szerkesztés

Az új háztartási hitelek állománya 2015-2019. közt folyamatosan nőtt. A gyarapodást elsősorban a kormányzati intézkedések (pl. állami kamattámogatások, Családi Otthonteremtési Kedvezmény) következtében megnövekvő

⁷ 2020. június 24-től mértéke 0,75%.

lakáscélú hitelek iránti kereslet, másrészt az emelkedő keresetek és foglalkoztatottság hatására bővülő lakossági fogyasztás következtében a megemelkedett személyi hitelek iránti kereslet okozta (MNB, 2020e). Az állomány bővülését támogatta továbbá a hitelkamatok csökkenése, valamint a hitelköltségek maximális mértékének törvényi szintű korlátozása, mely a lakosság számára kedvezőbb pénzügyi kondíciókat biztosított a hitelfelvétel során.

A **nem teljesítő hitelek** (a 90 napon túli fizetési késedelemmel rendelkező hitelek) állományának alakulása a pénzügyi szektor stabilitása szempontjából lényeges. A nem teljesítő hitelek állományára a bankok ugyanis értékvesztést számolnak el, ami csökkenti az intézmények jövedelmezőségét, és hosszú távon visszafoghatja a bankrendszer hitelezési képességét és hajlandóságát. Ezen túlmenően a meggyengült banki eredményesség kisebb adófizetési kötelezettséget indukál az intézmények számára. A háztartási nem teljesítő hitelek állományának növekedése a lakossági fogyasztást és beruházási aktivitást is fékezheti. A súlyos pénzügyi veszteségek a bankokat fizetéképtelenségi, csőd közeli helyzetbe, szélsőséges esetben csődeljárásba sodorhatják, mely állami beavatkozás szükségességét eredményezheti. A rendszerszintű banki pénzügyi nehézségek veszélyeztethetik az ország pénzügyi stabilitását és visszafoghatják a gazdasági növekedést.

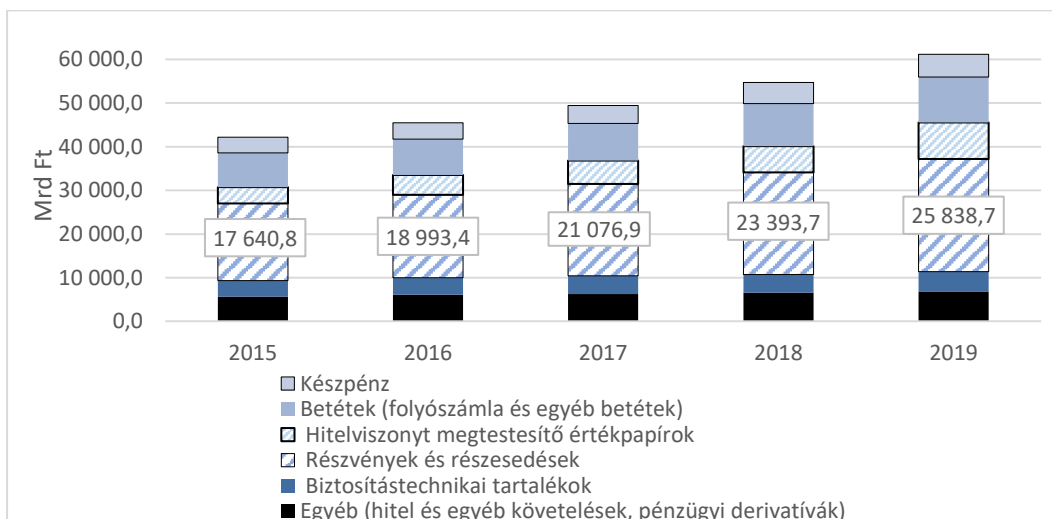
A 90 napon túl teljesítő háztartási hitelek állománya jelentősen javulva megközelítette 2019-ben a 3%-os arányt a teljes hitelállományon belül. Ezzel egyidejűleg a késedelmes törlesztésű hitelek száma is csökkent. A nem teljesítő hitelek csökkenéséhez hozzájárult a bankok hitelportfólió-tisztítása, mely során a bankok a mérlegükben kimutatott nem teljesítő hitelállományt követeléskezelőknek eladták. A mutató javulását a kedvező makrogazdasági környezet, az MNB adósságfék szabályai, valamint a lakosság és a bankrendszer kockázatkerülő magatartása is elősegítette (MNB, 2019b).

4.3. A megtakarításokkal összefüggő kockázatok

A háztartások megtakarításainak legnagyobb hányadát a 13. számú ábra alapján 2015. és 2019. közötti években a részvények és részesedések, a készpénz és a betétek, valamint a lakosság állampapír vásárlásának köszönhetően a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok adták.

13. ábra

A háztartások pénzügyi eszközeinek változása 2015-2019. között, Mrd Ft-ban

Forrás: MNB (2020c) alapján, ÁSZ szerkesztés. (Az értékek a részvények és részesedések állományát jelölik.)

A háztartási megtakarítások szorosan összefüggnek a háztartások jövedelmének és a háztartások fogyasztásának alakulásával. A háztartások jövedelmének növekedése lehetőséget biztosít a lakosság számára, hogy fogyasztását vagy megtakarításait növelje. A lakossági fogyasztás növekedése csökkentő tényezőként hat a háztartások megtakarításaira, amely alapján a háztartások megtakarításai a háztartások jövedelmének növekedése révén, vagy a lakossági fogyasztás csökkenése révén tud növekedni.

A háztartási megtakarítások szintjét csökkenti a háztartások túlzott eladósodottsága, mivel a lakosság a rendelkezésre álló jövedelmét elsődlegesen a hitelek visszafizetésére fordítja. A háztartási hitelállomány növekedése tehát csökkenti a lakossági megtakarítások szintjét, a lakossági adósságterhek csökkenése pedig a háztartások megtakarítási hajlandóságát növeli.

A lakosság megtakarítási hajlandóságát befolyásolják a gazdaságpolitikai és adópolitikai intézkedések, ugyanis adókedvezmények bevezetésével (például a személyi jövedelemadó csökkentése révén) a lakosság jövedelme növekszik, a megtakarítást ösztönző intézkedések (állampapírba történő befektetés) révén pedig a lakosság megtakarítási hajlandósága fokozható (Pellényi, 2014).

Hitelezési, illetve túlzott eladósodottsággal összefüggő kockázat főként az alacsony jövedelmű háztartások esetében jelentkezhet. Az új hiteleken belül ugyanis egyre nagyobb arányúak a személyi hitelek, amelyeknek visszafizetési kockázata (alacsony jövedelem esetén) nagy. Továbbra is magas a fogyasztási hiteleken belül a változó kamatozású hitelek aránya.

A lakossági adósságterhek (a hitelállomány) csökkenésével a megtakarítási hajlandóság növekszik. A lakossági megtakarítások magasabb szintje költségvetési szempontból is előnyös, ugyanis növeli a lakosság államadósságot finanszírozó képességét. (ÁSZ, 2020b) Amennyiben azonban a hitelezésnek és a megtakarításoknak kedvező környezet negatív irányban változik (pl. nőnek a törlesztőrészek, nő a munkanélküliség, romlik a lakosság jövedelmi helyzete), a lakosság nem lesz képes a jelenlegi szinten hozzájárulni a külső eladósodottság csökkentéséhez.

A nagymértékű eladósodás kockázatait szem előtt kell tartani, amihez elsősorban a lakosság pénzügyi tudatosságát kell erősíteni, másodsorban ösztönözni kell a háztartásokat megtakarításaik további növelésére.

5. A GAZDASÁGI, TÁRSADALMI FENNTARTHATÓSÁGGAL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK

A költségvetési kiadások elemzése megközelíthető abból a szempontból is, hogy a kiadások egy-egy területen mennyire szolgálják a hosszabb távú társadalmi fenntarthatóságot. A gyermekvállalás ösztönzésére, az egészségfejlesztésre (emberi erőforrások) vagy az éghajlatvédelemre (természeti erőforrások) irányuló – aktuálisan megnövekvő - kiadások különböző módokon hosszú távon és tartósan biztosítják hazánk GDP növekedését, így az államadósság-mutató kedvező alakulását. Ezek a kiadások a költségvetés hiányát egy adott évben megnövelik, hosszú távon azonban közvetett módon megtérülnek. Gazdasági konjunktúra idején a költségvetési bevételek nagyobb teret tudnak biztosítani az olyan költségvetési kiadásoknak, amelyek hosszabb távon tudnak fenntarthatóságot biztosítani.

A társadalmi fenntarthatóságot jellemző mutatókként 2015-2019. között a szegénységi arány folyamatosan csökkent 14,9%-ról 12,4%-ra (KSH, STADAT 2.6.1.3). A 25-64 éves népességből oktatásban, képzésben részt vevők aránya azonban 2015-2019. között folyamatos csökkenést mutat 7,1%-ról 5,8%-ra (KSH, STADAT 1.3.2.1.). Ezzel szemben 2015-2019. közt a 15-74 éves aktív népéségen belül a képzetlenek (8 általánossal, vagy azzal sem rendelkezők) aránya összességében csökkent, 13,3%-ról 11,6%-ra. Míg 2015-ben összesen 607 ezer képzetlen aktívát tartottak számon, 2019-re számuk 542,9 ezerre csökkent. (KSH STADAT 2.1.10. és 2.1.20. alapján).

Az ezer főre jutó kiadott építési engedélyek száma 2015-2017. között 1,3-ról 3,9-re nőtt, ami részben a gyermekvállalást a lakásépítésen keresztül ösztönző állami támogatásoknak is köszönhető. A lakásépítések számának növekedése a háztartások beruházásait növelik a GDP felhasználási oldalán. 2018-ban az ezer főre jutó kiadott építési engedélyek száma kis mértékben csökkent 3,8-ra (KSH STADAT 2.7.5.2.), ami nem jelent komoly kockázatot a GDP növekedésére.

Recesszió idején a kereslet, a kibocsátás visszaesése és a jövedelmek emelkedésének megtorpanása a társadalom és a gazdaság valamennyi területét negatívan érintheti és továbbgyűrűző hatásként kedvezőtlen, hosszú távra is kiható folyamatokat indíthat el. Mindez az oktatás, képzésben résztvevők arányában is tükröződhet, ez idővel azt eredményezheti, hogy a munkaerőpiacon kevesebb lesz a megfelelően képzett munkaerő, ami növekedési korlátot jelenthet.

Gazdasági konjunktúra idején a kedvező folyamatokat kormányzati intézkedések is támogathatják. A költségvetési kiadások között a jóléti funkciók kiadásai részben a társadalmi fenntarthatóságot, a gazdasági funkciók kiadásai pedig részben a gazdasági fenntarthatóságot erősítik. A költségvetésben a jóléti és gazdasági funkciók kiadásainál célként fogalmazható meg az, hogy a pozitív hatásaik lehetőleg tartósan, tovagyűrűzően a gazdaság és a társadalom minél szélesebb területén érvényesüljenek, támogassák a GDP növekedését.

6. A KLÍMAVÉDELEMEL ÖSSZEFÜGGŐ KOCKÁZATOK

A magyar Országgyűlés 2018 októberében elfogadta „A 2018-2030. közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlat-változási Stratégiát” (OGY, 2018). 2020-ban, elemzésírásunk idején fogadta el az Országgyűlés a klímavédelemről szóló 2020. évi XLIV. törvényt. A törvény alapján a Kormány feladata egyebek közt kidolgozni a bruttó végsőenergia-fogyasztásban 2030-ra legalább 21%-os megújuló energiaforrás részarány eléréséhez szükséges intézkedéseket, a kapcsolódó közpolitikai szabályozások (elsősorban közlekedés-, energia- és hulladékgazdálkodási politika, víz-, mező- és erdőgazdálkodási politika, területhasználati, terület- és településfejlesztési politika) módosítását a fenntarthatóság szempontjai alapján.

A következő évtized egyik legnagyobb kihívása a klímavédelem és a versenyképesség összekapcsolása lesz minden ország számára. Magyarország számára sem csak az a feladat, hogy üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátását kötelezettségvállalásának megfelelő mértékben mérsékelje, hanem az is, hogy sikeresen kapcsolódjon be a klímavédelmet szolgáló kutatási, fejlesztési és innovációs folyamatba.

A fejezetben az ÁSZ „A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás fenntarthatósági, versenyképességi összefüggései” c. elemzése alapján (ÁSZ, 2019i) bemutatjuk a klímavédelmi intézkedések, szabályozók, a zöld közbeszerzések szerepét, és azokat a területeket, ahol az államnak tere nyílik a cselekvésre, a szükséges intézkedések meghozatalára. A zöld közbeszerzések tárgyában a közeljövőben jelenik meg az ÁSZ átfogó elemzése.

6.1. A klímavédelmi intézkedések, szabályozók szerepe

Környezeti szempontból a fenntarthatóság lényege olyan pályára való törekvés, amelyik tartósan követhető, amely mentén haladva nem éljük fel a későbbi emberi, társadalmi, gazdasági, természeti erőforrások (dimenziók) tartalékait és lehetőségeit. A környezetvédelmi szempontok szem előtt tartása, a klímatudatosság (a klímatudatos beruházások és támogatások) jelentős többletkiadásokat jelentenek a költségvetés számára, míg a beruházások rövid távon kevesebb bevételt generálnak.

A környezetvédelemmel kapcsolatos megnövekedett költségvetési forrásokat az emberi, társadalmi, gazdasági, természeti erőforrások tartalékainak, lehetőségeinek megtartása érdekében kell felhasználni, ezek hosszú távon egy jobb minőségű, fenntarthatóbb gazdaság biztosítékát jelentik. A költségvetés környezetvédelmi kiadásai rövid távon a kiadások növekedését eredményezik, de a környezetvédelmi beruházások hosszú távon hozzájárulhatnak a GDP növekedéséhez, így az állami bevételek növeléséhez.

A klímavédelemmel kapcsolatos intézkedések bevezetése terén 2050-ig nagymértékű javulást kell elérnie hazánknak. Az Európai Bizottság a „Tiszta bolygót mindenkinek – Európai hosszú távú stratégiai jövőkép egy virágzó, modern, versenyképes és klímasemleges gazdaságról” c. dokumentumban vázolta fel, hogy az Európai Unió hogyan tölthetne be vezető szerepet a klímasemlegesség terén a megvalósítható technológiai megoldásokba való befektetéssel, a polgárok szerepvállalásának elősegítésével, a kulcsfontosságú területeket érintő intézkedések összehangolásával, valamint az igazságos átmenet érdekében méltányosság biztosításával.

A fenntarthatóság előtérbe helyezése, a klímabarát beruházások támogatása az EU célkitűzései közé tartozik. Az európai beruházási terv (aminek végrehajtása 2014-2018. között történt), amellyel, hogy az éghajlat-barát beruházásokat támogatta, kulcsfontosságú szerepet játszott az EU-ban a foglalkoztatás és a növekedés előmozdítása terén. Az európai beruházási terv keretében finanszírozott projektek előreláthatólag 90,7 milliárd euró összegű beruházást eredményeznek majd az éghajlat-politika terén (2022-ig), többek között a nulla energiaigényű épületek, a szélenergiaparkok, a napenergiával kapcsolatos projektek, a víztakarékos zuhanyok, a környezetbarát buszok és a LED-világítás területén. A beruházási tervből finanszírozott projektek elősegítették az alacsony szén-dioxid-kibocsátású, körforgásos és fenntartható gazdaságra való átállást. A támogatások révén nőtt (és tovagyűrűző hatásként tovább nő) a GDP, a foglalkoztatottság, a hálózati összekapcsoltság és a termelékenység. (Európai Bizottság honlapja)

Az elkövetkezendő évtizedek technikai, technológiai fejlődésében meghatározó lesz a klímabarát termelésre és fogyasztásra történő átállás hazánkban is.

Az üvegházhatású gázok kibocsátásának megszüntetése gyakran a meglévő létesítmények jelentős mértékű korszerűsítését vagy teljes körű cseréjét igényli, és összességében a gazdaság átalakulását eredményezi. Magyarországon az ÜHG kibocsátásában az energiatermelés és -felhasználás szerepe a legmeghatározóbb. A közlekedési ágazat energiafelhasználóként, valamint a mezőgazdaság és az ipar tevékenysége közel azonos mértékű ÜHG kibocsátásért felelős. (OGY, 2018).

Az állam a versenyszférában a klímavédelmet elsődlegesen szabályozással, azaz jogi és pénzügyi eszközökkel tudja

befolyásolni. Ezek lehetnek támogató vagy korlátozó szabályok. Ennek megfelelően a környezetvédelmi kiadások a költségvetésben ártámogatás, adókedvezmény, környezetbarát termékvásárlás és ÜHG kibocsátás-csökkenést, szén-dioxid-megkötést eredményező tevékenységek ösztönzésére fordított költségvetési támogatások, források formájában jelennek meg. A kiadások mellett azonban bevétel-növelő szabályozások is érvényben vannak hazánkban.

Azon ÜHG kibocsátás-csökkentést támogató hazai szabályozó eszközök, amelyek a költségvetési kiadások növekedéséhez hozzájárulnak: ártámogatási rendszerek az alacsony ÜHG kibocsátással járó technológiák esetében, adókedvezmények nyújtása ÜHG kibocsátás csökkenéssel járó beruházások megvalósításához, elektromos gépjárművek vásárlását, használatát különféle kedvezményekkel elősegítő jogszabályok, ÜHG kibocsátás-csökkenést vagy szén-dioxid-megkötést eredményező beruházásokhoz, tevékenységekhez pénzügyi forrást biztosító pályázatok.

Azon ÜHG kibocsátását korlátozó hazai szabályozó eszközök, amelyek a költségvetés bevételeit növelik: ÜHG kibocsátás mennyiségét korlátozó szabályozás, bírság, ÜHG kibocsátással járó tevékenységek esetében külön adók, díjak alkalmazása, épületek energetikai jellemzőinek szabályozása, a levegőt különösen szennyező gépjárművek használatának korlátozása.

6.2. A közsféra klímatudatos kereslete

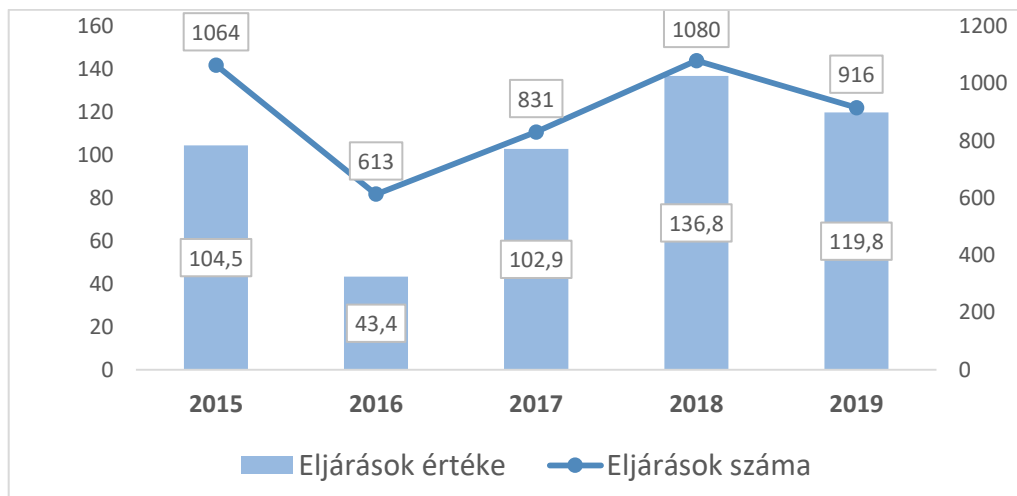
Nagyrészt az állami, önkormányzati intézmények tudatos döntésén múlik, hogy a megrendelésekben megtestesülő keresletük mennyire veszi tekintetbe a klímavédelmi szempontokat. Elvárható, hogy a közsféra igényes vevő legyen, akinek a kereslete hozzájárul a versenyképesség és a klímavédelem összekapcsolásához. Az Európai Unió épületek energiahatékonyossága növelésére szolgáló irányelvében (2018/844/EU) az államokat kötelezi középületek energiahatékony felújítására, illetve új beruházás esetében zéró energiafelhasználású épületek létrehozására. Magyarország a középületek energiahatékonyosságára vonatkozó elvárásokat az uniós irányelvekben foglaltaknak megfelelően teljesítette 2014-2017. közt (ÁSZ, 2018d). A környezetvédelmi kiadások és a környezetvédelem érdekében meghozott intézkedések révén a költségvetés előmozdítja a megújuló energia térnyerését és a zöld gazdaság kialakulását.

Az állami szervek kereslete döntő részben közbeszerzési ajánlatkérések formájában jelenik meg a gazdaságban. A közbeszerzéseknél a fenntarthatósági – köztük a klímavédelmi – szempontok érvényesítését az ún. *zöld közbeszerzés* teszi lehetővé. A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény a gazdaságilag legelőnyösebb ajánlat kiválasztását írja elő az ajánlatkérők számára. Az érték meghatározásánál minőségi, környezetvédelmi, szociális szempontok egyaránt figyelembe vehetőek.

A közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény szerinti nemzeti eljárásrendben lefolytatott közbeszerzési eljárások 12,6%-a tartalmazott környezetvédelmi szempontot 2019-ben, így a környezetvédelmi szempontokat magában foglaló közbeszerzések aránya 1,2 százalékponttal csökkent a 2018. évi arányhoz (13,8%) viszonyítva. A főbb beszerzési tárgyak szerinti csoportosítás alapján, az építési beruházások esetében tartották leginkább szem előtt az ajánlatkérők a környezetvédelmi szempontokat. A nemzeti eljárásrend szerint lefolytatott közbeszerzések alapján kivitelezett építési beruházások 17,1 %-a tartalmazott környezetvédelmi szempontot. (Közbeszerzési Hatóság, 2019)

A klímavédelmi szempontokat tartalmazó eljárások számának és értékének alakulását a 2015. és 2019. közötti időszakban a 14. számú ábra szemlélteti.

A klímavédelmi szempontokat tartalmazó eljárások számának és értékének alakulása 2015. és 2019. között, Mrd Ft-ban

Forrás: Közbeszerzési Hatóság (2020) alapján, ÁSZ szerkesztés

A közbeszerzés eljárások közül 2019-ben 119,8 Mrd Ft értékben 916 darab zöld közbeszerzési eljárást folytattak le. A 2019. évi adatok alapján a zöld közbeszerzések száma ugyan nőtt, de a beruházási érték elmaradt az öt évvel ezelőtti értékhez képest.

Hazánknak a klímatudatosság, és a zöld közbeszerzések terén az alábbi főbb területeken kell előrelépést tennie az elkövetkező években:

Az **energiatermelés** jelenleg az EU ÜHG kibocsátásának több mint 75%-áért felel. Törekedni kell a tiszta energiára való átállásra, mert az olyan energiarendszert eredményez, amelynek keretében a primerenergia-ellátást nagyrészt megújuló energiaforrások biztosítják, és ezáltal jelentősen javul az ellátás biztonsága és növekszik a munkahelyek száma az EU-ban, így hazánkban is.

Az **energiahatékonysági intézkedéseknek** is meghatározó szerepe van a nulla nettó ÜHG kibocsátás 2050-ig való elérésében. A 2050. évi épületállomány nagy része már ma is létezik, nagyobb arányú épület-felújításokra, a megújuló energiával (villamos energia, távfűtés, megújuló gáz vagy naphő) fűtött épületek többsége révén történő tüzelőanyag-váltásra, a leghatékonyabb termékek és berendezések elterjedésére, az intelligens otthonok/berendezések irányítási rendszerreire, valamint fejlett szigetelőanyagokra van szükség.

A **közlekedés** az egyetlen olyan ágazat, amelyben Magyarországon az 1990. évet követően nőtt az ÜHG kibocsátás. Ennek elsődleges oka az EU-s átlaghoz egyre inkább felzárkózó motorizáció és az autós használat a közösségi közlekedés és a vasúti áruszállítás rovására.

A **mezőgazdasági** területekben jelentős potenciál rejlik a szén-dioxid megkötése és tárolása tekintetében. A mezőgazdasági termeléssel mindig együtt jár a szén-dioxidtól eltérő ÜHG kibocsátás, de mennyisége hatékony és fenntartható termelési módszerekkel csökkenthető.

Az **iparban** az ÜHG kibocsátás csökkentésére irányuló állami szerepvállalás nem járhat a termelés visszafogásával. Az államnak az olyan energiahatékonysági beruházásokat és technológiai fejlesztéseket érdemes ösztönöznie, amelyek üzleti szempontból is hatékonyak mutatkoznak, pl. a megújuló nyersanyagok hasznosításának a növelése a vegyiparban és az építőiparban. (OGY, 2018)

A kevesebb nem újrahasznosítható **hulladék** kisebb energiaszükséglettel jár. A hulladéknak a gazdasági körforgásba történő „bekapcsolása” hatékonyabb termelést és végső soron kevesebb ÜHG kibocsátást eredményez.

Az államnak célszerű arra törekednie, hogy az ÜHG kibocsátás csökkentését támogató intézkedések szinergia-hatásai minél teljesebben érvényesüljenek. A megújuló energia, az energiahatékonyság növelése, az elektromos közlekedés, az ökológiai gazdálkodás és a hulladékok újrahasznosítása – az ÜHG kibocsátás csökkentése mellett – modernebb, fenntarthatóbb gazdaságot eredményeznek.

A klímaváltozás elleni küzdelemhez hozzájárulnak a 2020 tavaszán meghirdetett Klíma- és természetvédelmi akcióterv

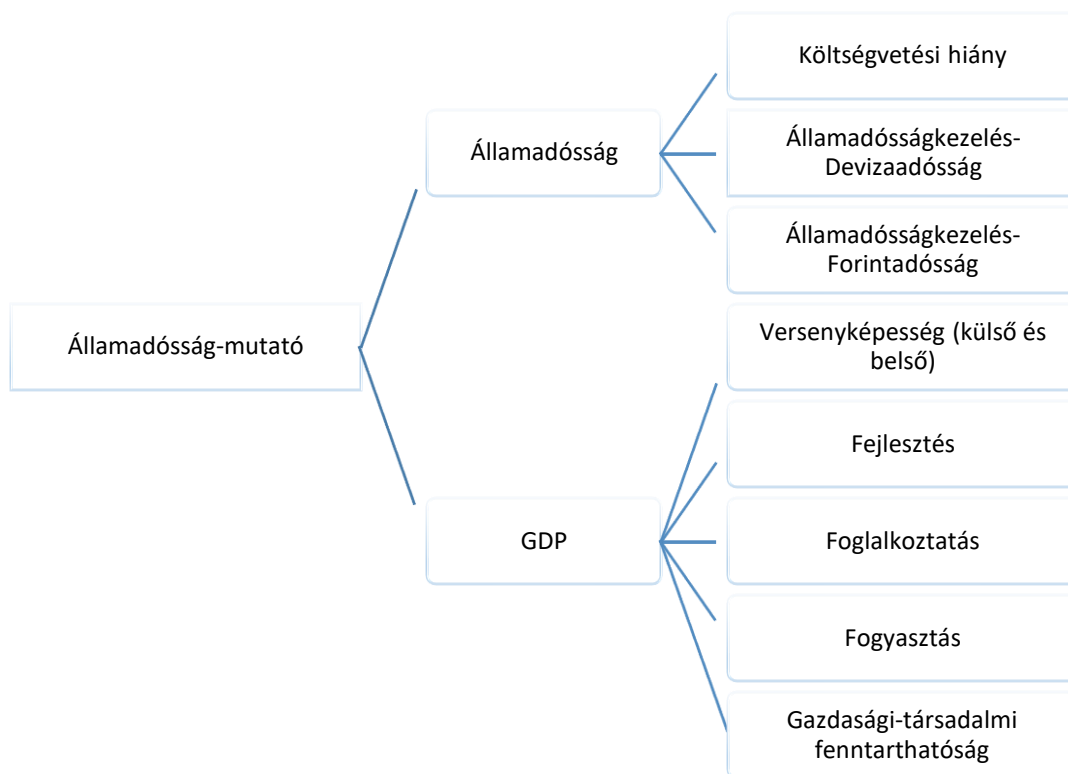
intézkedései (kormany.hu). Ennek értelmében a kormány a következő két évben 32 milliárd forinttal támogatja a kis- és középvállalkozások megújuló energiatermelését, a következő tíz évben meghatszorozza a naperőművek kapacitását. A kormány támogatja az olcsó elektromos autók megjelenését és használatát, 2022-től pedig csak elektromos buszok forgalomba állítása lesz megengedett a városi közlekedésben.

A versenyszférában az állam az ÜHG kibocsátást korlátozó, illetve az energiahatékonyságot javító, a klímasemleges technológiák terjedését ösztönző intézkedésekkel járulhat hozzá a klímavédelem és a versenyképesség összekapcsolásához. Erre a már megtett intézkedések mellett további lehetőségek kínálóznak, például a közlekedés és az épületek korszerűsítése területén.

1.SZ. MELLÉKLET: ÉRTÉKFA MODELL

A közpénzügyi gazdálkodás értékfa-modellje

Forrás: ÁSZ, 2019a

FOGALOMTÁR

aktivitási arány	Aktivitási arány a gazdaságilag aktívak a megfelelő korcsoportba tartozó népesség százalékában (KSH).
államadósság-kezelés funkció	Kamatfizetések és járulékos költségek az államadósságot megtestesítő hitel tartozások és értékpapír-műveletek után.
államadósság-mutató	A hazai módszertan szerint számított államháztartás adósságának az adott év GDP-jéhez viszonyított aránya.
államadósság-ráta	Az uniós módszertan szerint számított kormányzati szektor adósságának az adott év GDP-jéhez viszonyított aránya.
állami működési funkciók	Ide tartoznak az állam működésének klasszikus alapelemei: az igazgatás, a külügyek, a védelem, a rend- és jogbiztonság, az igazságszolgáltatás területét felölelő tevékenységek.
átlagos hitelköltség	Olyan költség érték, amely tartalmazza a hitelkamaton felül a bank által felszámított egyéb díjakat, költségeket. A hitelköltség ismertebb nevén THM, kifejezi a hitel összes költségének arányát a hitel összegéhez viszonyítva éves alapon százalékban kifejezve. Az átlagos hitelköltség egy adott időszakra (pl. negyedév, év) számított értéket jelent.
bölcsőtől a bölcsőig	Egy termékből az életciklusa végén minimális ráfordítással újra ugyanaz a termék kerüljön előállításra.
bruttó állóeszköz felhalmozás	A bruttó állóeszköz-felhalmozás tartalmazza a rezidens termelők beszerzéseit tárgyi eszközökre és immateriális javakra, csökkentve az eladások értékével (alapvetően gépeket és berendezéseket, járműveket, lakásokat és egyéb épületeket jelent).
bruttó felhalmozás	A GDP felhasználási oldaláról tartalmazza a bruttó állóeszköz felhalmozást, a készletváltozást és az értéktárgyak beszerzésének és eladásának egyenlegét.
bruttó külső adósság	Kizárólag a hazai gazdasági szereplők külföldi gazdasági szereplőkkel szembeni adósságát veszi számba, a különböző hazai gazdasági szereplőcsoportonként elkülönítve. (ÁSZ, 2019c)
bruttó külső adósságmutató	Olyan összetett, adott gazdasági állapotot tükröző mutató, amely valamennyi gazdasági szereplőcsoport együttes eladósodási helyzetét képes bemutatni. (ÁSZ, 2019c)
centralizációs arány	Az állami feladatok ellátásához szükséges bevételeket jelenti a GDP arányában (ÁSZ, 2019a)
clean	Az Európai Bizottság „Tiszta bolygót mindenkinek” című stratégiai jövőképe
duráció	hátralévő átlagos futamidő
energihatékonyság	Az adott gazdasági tevékenység végzését vagy szolgáltatás nyújtását kevesebb energia felhasználásával oldják meg. Az energia-megtakarítási és energiahatékonysági beruházások nagyobb gazdasági és társadalmi megtérüléssel járnak, mint az energiaellátási beruházások. Az energiahatékonyság javítja a gazdasági növekedési potenciált, versenyképesebbé teszi a vállalatokat, csökkenti a háztartások energiaszámláit, az energiai importtól való függőséget és a károsanyag-kibocsátást. (Európai Számvevőszék, 2012)
eredmény szemlélet	A beszámolási időszakban a gazdasági események elszámolása a tényleges teljesülés alapján történik.
ESA 2010	A gazdasági folyamatok összegzéséhez és elemzéséhez szisztematikus statisztikai keretet nyújtó nemzeti számlák rendszerének az Európai Unióban 2014. óta kötelezően használt változata.
ESA/EDP híd	Az uniós statisztikai módszertan és a hazai elszámolási szabályok alapján számított költségvetési egyenlegek közötti különbségek levezetése.
fenntarthatóság	A fenntarthatóság lényege mindenképpen olyan pályára való törekvés, amelyik tartósan követhető, amely mentén haladva nem éljük fel a későbbi emberi, társadalmi, gazdasági, természeti erőforrások (dimenziók) tartalékait és lehetőségeit. A fenntarthatóság követelményei nem választhatóak meg egy-egy dimenzióban, mivel azok összefüggnek és korlátokat képeznek egymásnak (Fleischer, 2014).
foglalkoztatási arány	Foglalkoztatási arány: a foglalkoztatottaknak a megfelelő korcsoportba tartozó népességhez viszonyított aránya (KSH).
foglalkoztatott	Foglalkoztatottnak számít az, aki az adott héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, illetve rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (betegség, szabadság stb. miatt) volt távol (KSH).
gazdaságilag aktívak	Gazdaságilag aktívak, akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek (KSH).
gazdasági funkció	Az állam gazdaságpolitikai szerepvállalásaként a kormányzat által szervezett és támogatott gazdasági tevékenységek, illetve azok fejlesztése.
GDP	A nemzeti számlák kiemelt mutatója, ami az ország rezidensei által megtermelt jövedelmet méri. A GDP több megközelítésben értelmezhető: a jövedelem termelése, felhasználása, illetve termelési tényezők közti megoszlása oldaláról (Kovalszky-Rippel, 2017).
háztartások eladósodottsága	Nemzetgazdasági szinten a háztartások eladósodottsága a háztartások által felvett hitelállomány GDP-hez viszonyított arányával, illetve a nemzetgazdaság éves számláin nyilvántartott háztartások pénzügyi kötelezettségeinek és a nettó pénzügyi vagyonnak a hányadával fejezhető ki.
háztartások nettó finanszírozási képessége	A háztartási megtakarítások és a beruházások különbsége.
háztartások nettó pénzügyi vagyona	Monetáris arany és SDR, Készpénz és betétek, Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, Hitelek, Részvények és részesedések, Biztosítástechnikai tartalékok, Pénzügyi derivatívák, Egyéb követelések.
háztartások kötelezettségei	Monetáris arany és SDR, Készpénz és betétek, Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, Hitelek, Részvények és részesedések, Biztosítástechnikai tartalékok, Pénzügyi derivatívák, Egyéb követelések.
hozam	A befektetés értékének változása egy adott időszak alatt. A hozam a kamatbevétel és az árfolyamnyereség/vesztés együttes %-os mutatója.
jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató	A havi adósságszolgálat és az ügyfél igazolt havi nettó jövedelmének hányadosa.

kamat	A kamat a kibocsátáskor megállapításra kerülő %-os mutató.
költségvetési egyenleg	A központi költségvetés kiadásainak és bevételeinek különbsége. Ha hiányt mutat, azt az állam hitelfelvétellel fedezi. (MÁK, 2020 honlap)
körforgásos gazdaság modellje	Az újrahasznosítást helyezi a középpontba, a hulladékot erőforrásként tekinti. A hulladéknak a gazdasági körforgásba történő „bekapcsolása” hatékonyabb termelést és végső soron kevesebb ÜHG kibocsátást eredményez.
kötelezettség-szegési eljárás	Az EU-s szerződések értelmében a Bizottság jogi lépéseket tehet – kötelezettség-szegési eljárást indíthat – azok ellen az EU-országok ellen, amelyek nem hajtják végre az uniós jogot. A Bizottság az Európai Unió Bírósága elé utalhatja a vélemezett jogsértés ügyet, a Bíróság pedig egyes esetekben az általa hozott elmarasztaló ítéletben pénzbüntetést szabhat ki (Bizottság, 2020).
közfűfő	Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, oktatás, humán-egészségügyi, szociális ellátás nemzetgazdasági ágat értjük, akár az állam, akár az önkormányzat, akár nem állami humán-szolgáltató látja el az adott feladatot (KSH).
külkereskedelmi termékforgalmi statisztika	A Magyarország területére belépő, illetve onnan kilépő azon termékek megfigyelése, amelyek ezáltal az ország anyagi erőforrásait növelik, illetve csökkentik (KSH).
különleges jogrend	Gyűjtőfogalomként a társadalom működésének egy olyan állapota, amelynél a biztonság különösen fenyegetett, olyan mértékben, hogy az állam speciális szabályokat alkot a fenntartása érdekében (Csink, 2017).
megújuló energiaforrás	Olyan energiaforrás, amely természeti folyamatok során folyamatosan rendelkezésre áll, vagy újratermelődik. (KSH, 2018)
munkaerőköltség	Az EUROSTAT szerint a munkaerő-költség magába foglalja a bruttó munkajövedelmet (béreket és kereseteket, egyéb munkajövedelmet) a munkáltató által fizetett társadalombiztosítási járulékokat és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó támogatások adókkal csökkentett összegét.
munkanélküli	Munkanélkülinek számít az, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelyből átmenetileg hiányzott; a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát; két héten belül munkába tudott volna állni, ha talált volna megfelelő állást, illetve már talált munkát, ahol 90 napon belül dolgozni kezd (KSH).
munkavállalói jövedelem	A munkavállalói jövedelem magába foglalja a munkaadó által adott ösztönös pénzbeli és természetbeni javadalmazást, amelyet a gazdálkodó szervezet a végzett munka ellenértékéért fizet a munkavállalónak. Két fő alkotórésze: a bérek és keresetek, illetve a munkáltató által fizetett társadalombiztosítási hozzájárulás. (KSH, 2019)
nem teljesítő hitelek	A 90 napon túli fizetési késedelemmel rendelkező hitelek.
ökológiai mezőgazdaság	Innovatív ágazatként magában foglalja az összes olyan mezőgazdasági rendszert, amely környezeti, szociális, gazdasági szempontból egyaránt fenntartható és egészséges termékek, élelmiszerek előállítását hivatott biztosítani.
szolgáltatás-külkereskedelem	Szolgáltatások külkereskedelmének minősül minden olyan magánjogi szerződésen alapuló ügylet, amelynek során egy ország rezidense nem rezidens részére szolgáltatást nyújt (export), illetve nem rezidensről szolgáltatást vesz igénybe (import) (KSH).
újraelosztási arány	A költségvetési kiadások GDP-hez viszonyított arányát jelenti, a centralizációs arány és az újraelosztási arány különbsége megegyezik a kormányzati szektor GDP arányos hiányával (ÁSZ, 2019b).
üvegházhatású gázok (ÜHGk)	A vízgőz, a szén-dioxid (CO ₂), a metán (CH ₄), a dinitrogén-oxid (N ₂ O) és a halogénezett szénhidrogének. Az ÜHG-k olyan gázok, amelyek elnyelik a Föld felszínéről a világűr felé irányuló infravörös sugárzás egy részét, majd az elnyelt energiát részben a felszín irányába visszasugározzák, ami összességében az alsó légkör felmelegedéséhez vezet.
tartósan munkanélküliek aránya	Az egy éve vagy annál régebben állás nélkül lévő, tartósan munkanélküliek aránya az összes 15-64 éves munkanélkülin belül (KSH).
tartós munkanélküliségi ráta	A munkanélküliek a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népesség százalékában (KSH).
zöld közbeszerzés	„Zöld közbeszerzésnek nevezzük az olyan közbeszerzést, amely során az ajánlatkérő a beszerzési folyamat minden szakaszában figyelembe veszi a környezetvédelem szempontjait, és az életciklusuk során a környezetre lehető legkisebb hatást gyakorló megoldások keresésével és előnyben részesítésével ösztönzi a környezetbarát technológiák elterjedését és a környezetbarát termékek előállítását.” (Közbeszerzési Hatóság, 2019)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÁKK Zrt.	Államadósságot Kezelő Zrt.
ÁSZ	Állami Számvevőszék
Bizottság	Európai Bizottság
CSOK	Családi Otthonteremtési Kedvezmény
GDP	bruttó hazai termék (gross domestic product)
EU	Európai Unió
Keretstratégia	Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KT	Költségvetési Tanács
JAJ	Jó Állam Jelentés 2018
MNB	Magyar Nemzeti Bank
Mrd Ft	Milliárd Forint
NÉS-2	Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia
PM	Pénzügyminisztérium
ÜHG	Üvegházhatású gázok

FELHASZNÁLT DOKUMENTUMOK

- Államadósság Kezelő Központ Zrt (2017). *A központi költségvetés finanszírozása és adósságának alakulása 2017. december.* (<https://www.akk.hu/uploads/dwDvkk7y.pdf>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2019a): *Éves Finanszírozási Kiadvány 2020.* (<https://www.akk.hu/uploads/grv9KX7Y.pdf>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2019b): *Éves jelentés az államadósság kezeléséről 2018.* (<https://akk.hu/uploads/ynKZEqwg.pdf>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2019c): *Állampapírpia Havi tájékoztató 2019. december.* (<https://www.akk.hu/uploads/K7NxaDwA.xls>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020a): *Az államháztartás (maastrichti) adóssága.* (<https://www.akk.hu/hu/oldal/statisztika>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020b): *A központi költségvetés adósságának lejárat szerkezete, 2019.12.31.* (<https://akk.hu/uploads/87138qne.xls>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020c): *Állampapírpia negyedéves tájékoztató 2019. negyedik negyedév.* (<https://www.akk.hu/uploads/yrpyyJwN.pdf>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020d): *Állampapírpia Havi tájékoztató 2020. február.* (<https://www.akk.hu/uploads/1wm9zawY.pdf>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020e): *ÁKK központi költségvetés adóssága.* (<https://www.akk.hu/hu/oldal/statisztika#allamadossag-finanszirozasi>)
- Államadósság Kezelő Központ Zrt. (2020f): *Módosította 2020 évi finanszírozási tervét az ÁKK.* (<https://www.akk.hu/hu/hirek/modositotta-2020-evi-finanszirozasi-tervet-az-akk-1>)
- Állami Számvevőszék (2018a): *A központi alrendszer intézményei gazdasági és logisztikai területének teljesítményértékelése az Állami Számvevőszék ellenőrzési tapasztalatai alapján.* (https://www.asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2018/kai_te_elemzes_20180726.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2017): *Elemzés a 2016. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán.* (https://asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2017/ktgvetsi_elemzes.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2018a): *Elemzés a 2017. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán.* (https://asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2018/kfmz_20180905.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2018b): *Elemzés az aktivitási ráta alakulásáról.* (https://www.asz.hu/storage/files/files/Publikaciok/Elemzesek_tanulmanyok/2018/aktivitasi_rata_20180416.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2018c): *Vélemény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről. szülő törvényjavaslatról* (<https://www.asz.hu/storage/files/files/jelentes/2018/18177.pdf?download=true>)
- Állami Számvevőszék (2018d): *Jelentés a középületek energiahatékonyságának ellenőrzéséről.* (<https://www.asz.hu/storage/files/files/jelentes/2018/18144.pdf?download=true>)
- Állami Számvevőszék (2019a): *Az adósságcsökkentés fenntarthatósága.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/az_adossagcsokkentenes_fenntarthatosaga.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2019b): *Elemzés a 2018. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/elemzes_2018_zarszam20191011.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2019c): *A bruttó külső adósság és az államadósság finanszírozásának kapcsolata.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/brutto_kulso_adossag_es_allamadossag_20190507.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2019d): *Elemzés a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/gazd_elemzes_20190731.pdf?download=true)
- Állami Számvevőszék (2019e): *Állami befektetésösztönzés és munkahelyteremtési intézkedések.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/allami_befektetes_osztonzes20191010.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2019f): *A költségvetés szerkezeti változása különös tekintettel az uniós források ciklikusságára.*

(https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/Koltsegvetes_szerkezet_elemzes_20190430.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2019g): *Elemzés az alacsony gazdasági aktivitású társadalmi csoportok aktivitási rátája növelésének lehetőségeiről.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/20190109_agat.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2019i): *A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás fenntarthatósági, versenyképességi összefüggései.* (https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/elemzes_klima.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2019j): *Az általános forgalmi adó csökkentés hatásai a fenntartható kihéberítés folyamatára.* (https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/afa_20191206.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2020a): *Elemzés a Költségvetési Tanács részére a 2019. II. félévi költségvetési folyamatokról.*

Állami Számvevőszék (2020b): *Elemzés a lakosság pénzügyi sérülékenységről.*

(https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2020/lakosság_penzugyi_serulekenysegerol_20200520.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2020c): *Az uniós támogatások államadósságra és hiányra gyakorolt hatása.*

(https://asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2020/az_unios_tamogatasok_allamadossagra_es_hianyra_gyakorolt_hata_sa_20200423.pdf?download=true)

Állami Számvevőszék (2020d): *A COVID-19 járvány közpénzügyi hatásainak értékelése.*

(https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2020/covid_20200629.pdf?download=true)

Baksay Gergely – Kicsák Gergely – Szalai Ákos (2017): *Államadósság.* Magyar Nemzeti Bank, Oktatási Füzetek 4., (www.mnb.hu › letoltes › mnb-oktatasi-fuzetek-4)

Belügyminisztérium (2016): *A közfoglalkoztatás megítélése a vállalatok körében a rövidtávú munkaerő-piaci prognózis adatfelvétel alapján.*

(<https://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/download/8/91/51000/K%C3%B6zfoglalkoztat%C3%A1s%20meg%C3%ADt%C3%A9s%C3%A9s%C3%A9se%20a%20r%C3%B6vidt%C3%A1v%C3%BA%20munkaer%C5%91-piaci%20progn%C3%B3zis%20alapj%C3%A1n.pdf>)

Benczes István (2016): *A fiskális paktum helye és szerepe a válságrendezésben.*

(https://www.researchgate.net/publication/315800936_A_fiskalis_paktum_helye_es_szerepe_a_valsgagrendezesben/link/58e66895a6fdcc6800b4789d/download)

Csath Magdolna (2019): *Jó állam jelentés, Pénzügyi stabilitás és gazdasági versenyképesség.*

(<https://joallamjelentes.uni-nke.hu/kiadvanyok/jo-allam-jelentes-2019-elso-valtozat/>)

Csink Lóránd (2017): *Mikor legyen a jogrend különleges?* Iustum Aequum Salutare XIII. 2017. 4., 7–16., (ias.jak.ppke.hu › hir › ias › 01b_Csink_IAS_2017_4)

Domokos, László (2016): *Így indulhat be a fenntartható kihéberítés pozitív spirálja,* Pénzügyi Szemle Online,

(<https://www.penzugyiszemle.hu/fokuszban/igy-indulhat-be-a-fenntarthato-kifeherites-pozitiv-spiralja>)

Domokos László – Pulay Gyula (2020): *A jövedelemadózás számvevőszéki aspektusai és ellenőrzési gyakorlata.* In: Kenyeres S. – Kovács T. – Vágyi F. (szerk.): *Ami vagy, az legyen is.* Tanulmánykötet a jövedelemadózásról. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 211-234.

Európai Bizottság (2018) „*Tiszta bolygót mindenkinek*” című stratégiai jövőképe *Tiszta bolygót mindenkinek.*

(<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/HU/COM-2018-773-F1-HU-MAIN-PART-1.PDF>)

Európai Bizottság (2020a): *Az uniós költségvetési szabályok rugalmassága.* (https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/economy_hu)

Európai Bizottság (2020b): *Kötelezettségszegési eljárás.* (https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/applying-eu-law/infringement-procedure_hu)

Európai Bizottság (2020c): *2020. évi országjelentés – Magyarország.* (<https://ec.europa.eu>)

Europa.eu (2018): *SME Performance Review (2018)* (https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/country_sme_key_figures_2018-2019.zip)

ECO-VISTA (2019): *A bérmegállapodások hatása a gazdasági növekedésre, az államháztartás egyensúlyára,*

készült a költségvetési tanács megrendelésére. (<https://www.parlament.hu/documents/126660/1966013/B%C3%89RMEG%C3%81LLAPOD%C3%81SOK+HAT%C3%81SA+A+G+AZDAS%C3%81GI+N%C3%96VEKED%C3%89SRE+tanulm%C3%A1ny.pdf/fe23066f-46b7-78d7-4056-397f2761c0e5?t=1570191809517>)

- Felcser Dániel – Soós Gábor Dániel – Váradi Balázs, (2015): *A kamatsökkentési ciklus hatása a magyar makrogazdaságra és a pénzügyi piacokra*. Hitelintézeti Szemle, 14. évf. 3. szám, 2015. szeptember, 39–59. o. (<https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/2-felcser-soos-varadi.pdf>)
- Fleischer Tamás (2014): *A fenntarthatóság fogalmáról*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest. (<http://real.mtak.hu/18404/>)
- Hajnal Mihály – Várhegyi Judit (2016): *Infláció*. Magyar Nemzeti Bank, Oktatási füzetek 1. szám, ([www.mnb.hu > letoltes > mnb-oktatasi-fuzetek-1](http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-oktatasi-fuzetek-1))
- Kormány (2014): *Nemzeti Akcióterv az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztéséért (2014-2020)*. (http://www.kormany.hu/download/3/c8/90000/Nemzeti%20Akci%c3%b3terv%20az%20c3%96kol%c3%93giai%20Gazd%c3%a1lkod%c3%a1s%20Fejleszt%c3%a9s%c3%a9%c3%a9rt_vegleges.pdf)
- Kormány (2019): *T/7556. számú törvényjavaslat a Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről szóló 2017. évi C. törvény végrehajtásáról* (<https://www.parla-ment.hu/irom41/07556/07556.html>)
- Kormány (2020): *Magyarország Konvergencia Programja 2020-2024* (<https://www.kormany.hu/download/f/bf/c1000/Konvergencia%20Program%202020%20HU.pdf>)
- Kovalszky Zsolt – Rippel Géza (2017): *A gazdasági fejlődés mutatószámai I*. Magyar Nemzeti Bank, Oktatási Füzetek 10., (<https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-oktatasi-fuzetek-10-gazdasagi-fejlodes-0221.pdf>)
- Kovalszky Zsolt (2017): *A gazdasági fejlődés mutatószámai II.*, Magyar Nemzeti Bank Oktatási Füzetek 11., ([www.mnb.hu > letoltes > mnb-oktatasi-fuzetek-11](http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-oktatasi-fuzetek-11))
- Kóczián Balázs – Koroknai Péter (2017): *Fizetési Mérleg*. Magyar Nemzeti Bank, Oktatási Füzetek 14., (<https://www.mnb.hu/kiadvanyok/elemezesek-tanulmanyok-statisztikak/oktatasi-fuzetek>)
- Kónya István (2019): *Hogy lehet, hogy ennyi munkával ilyen keveset tudunk termelni?* (<https://privatbankar.hu/cikkek/makro/munkatermelekenyseg-magyarorszagon-326527.html>)
- Költségvetési Tanács (2020): *A Költségvetési Tanács véleménye a koronavírus okozta járvány államháztartási hatásairól*. (<https://www.parlament.hu/documents>)
- Közbeszerzési Hatóság (2020): *A Közbeszerzési Hatóság 2019. január 1. és december 31. közötti időszakban végzett tevékenységéről*. (<https://www.parlament.hu/irom41/10504/10504.pdf>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2016): *A háztartások életszínvonala, 2015*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2017): *A háztartások életszínvonala, 2016*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2018a): *Magyarország, 2017*. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2017.pdf>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2018b): *A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon (FFI), 2018*. (www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/fenntartfejl/fenntartfejl18.pdf)
- Központi Statisztikai Hivatal (2018c): *A háztartások életszínvonala, 2017*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2019a): *A háztartások életszínvonala, 2018*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020a): *Jelentés a kormányzati szektor egyenlegéről és adósságáról*. (https://www.ksh.hu/edp_jelentes)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020b): *Gyorstájékoztató Bruttó hazai termék (GDP), 2019. IV. negyedév (második becslés)*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/gdp/gdp1912.html>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020c): *Gyorstájékoztatók Keresetek, 2019. január-december, 2020. február 26*. (<https://www.ksh.hu/gyorstajekozatok/#/hu/document/ker1912>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020c): *Munkaerőköltség-index*. (https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli044b.html)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020d): *Módszertan (Gazdasági aktivitás, munkanélküliség)*. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html>)
- Központi Statisztikai Hivatal (2020e): *Gyorstájékoztató Beruházás, 2019. IV. negyedév, 2019. év, 2020. február 28*. (<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ber/ber1912.html>)
- Kuti Zsolt (2019): *Mennyivel tartozik Magyarország a külföldiek felé?* (Szabó Anna interjúja Kuti Zsolt MNB igazgatóval, Növekedés.hu. (<https://novekedes.hu/elemezesek/mennyivel-tartozik-magyarorszag-a-kulfoldiek-fele>)
- Magyar Nemzeti Bank (2017a): *Versenyképességi jelentés*. (<https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/versenykepessegi-jelentes/versenykepessegi-jelentes-2017>)
- Magyar Nemzeti Bank (2017b): *Pénzügyi stabilitási jelentés 2017. május*. (<https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2017-majus-hun.pdf>)

- Magyar Nemzeti Bank (2018): *Sajtóközlemény: Az MNB az adóssághétk szabályok módosításával is ösztönzi a fix kamatozású lakáshitelek térnyerését.* (<https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozloemenyek/2018-evi-sajtokozloemenyek/az-mnb-azadossaghek-szabalyok-modositasaval-is-osztonzi-a-fix-kamatozasu-lakashitelek-ternyereset>)
- Magyar Nemzeti Bank (2019a) *Versenyképességi program 330 pontban.* (www.mnb.hu › jelentések › versenykepessegi-program-330-pontban)
- Magyar Nemzeti Bank (2019b): *Pénzügyi stabilitási jelentés 2019. december.* (<https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2019-december.pdf>)
- Magyar Nemzeti Bank (2020a): *A rezidens kibocsátású értékpapírok adatai kibocsátói és tulajdonosi bontásban, Idősorok negyedéves adatokkal (2010. áprilistól).* (<https://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xiii-ertekpapirok-es-tokepiaci-informaciok/a-rezidens-kibocsatasu-ertekpapirok-adatai-kibocsato-i-es-tulajdonosi-bontasban>)
- Magyar Államkincstár (2020a) *Funkcionális mérlegek.* (http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/funkcionalis_merlegek/2630/)
- Magyar Államkincstár (2020b) *Költségvetési információk.* (<http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/koltsegvetesi-informaciok>)
- Nádasi Levente (2014): *Az állami újraelosztás és a gazdasági növekedés hosszú távú összefüggései.* *Competitio.* 13. évf. 1. sz. (http://competitio.unideb.hu/wp-content/uploads/2016/03/XIII-1/9_N%C3%A1dasdi%20Levente.pdf)
- Nemzeti Közszolgálati Egyetem (2018): *Jó Állam Jelentés (2018).* (<https://joallamjelentes.uni-nke.hu/kiadvanyok/jo-allam-jelentes-2018/>)
- Országgyűlés (2018): *Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (2018).* (https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjwra70pZDpAhUIJZoKHQ7BBcoQFjAAegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fmagyarkozlony.hu%2Fdokumentumok%2F6bcb816077f795960249fcc31c699245299be2da%2Fletoltes&usq=A0vVaw0LNC95FSpNvR9E_O-wTBd-)
- Palócz Éva, Matheika Zoltán (2014): *A háztartási megtakarítások szerepe a gazdaságok stabilitásában és növekedésében.* (<http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b336.pdf>)
- Pellényi Gábor (2014): *Tartós változások a lakosság megtakarítási hajlandóságában?* (<https://www.mnb.hu/letoltes/szakmai-cikk-pellenyi-gabor-tartos-valtozasok-a-lakossag-megtakaritasi-hajlandosagaban.pdf>)
- P. Kiss Gábor – Babos Dániel – Baksay Gergely – Berta Dávid (2017): *A költségvetési egyenleg mutatói.* Magyar Nemzeti Bank, Oktatási Füzetek 9 (www.mnb.hu › letoltes › mnb-oktatasi-fuzetek-9)
- Pénzügyi Szemle Online (2019): *A klímaváltozáshoz való alkalmazkodás fenntarthatósági, versenyképességi összefüggései.* (<https://www.penzugyiszemle.hu/tanulmányok-eloadasok/a-klimavaltozashoz-valo-alkalmazkodas-fenntarthatosagi-versenykepessegi-osszefuggesei>)
- Pénzügyminisztérium (2019a): *Makrogazdasági és költségvetési előrejelzés 2019-2023.* (www.kormany.hu › download › Makrogazdasági és költségvetési előrejelzés)
- Pénzügyminisztérium (2019b): *XLI. Adósságszolgálattal kapcsolatos bevételek és kiadások.* (www.parlament.hu › iram40 › adatok › fejezetek)
- Portfolio.hu (2020): *Tényleg van esélye a magyar autópárnak a talpra állásra? - Őszintén válaszoltak a cégvezérek!* (<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200623/tenyleg-van-eselye-a-magyar-autoiparnak-a-talpra-allasra-oszinten-valaszoltak-a-cegvezerek-438210>)
- Pula Gábor (2005): *Az euro bevezetésével járó strukturális politikai kihívások: munkapiac.* MNB-tanulmányok 41. (www.mnb.hu › letoltes)
- Regős Gábor (2020): *Milyen gazdasági hatásai vannak a gyengébb forintnak?* (<https://novekedes.hu/elemezsek/milyen-gazdasagi-hatasai-vannak-a-gyengebb-forintnak>)
- Szepesi Balázs – Pogácsás Péter (2020): *Egy nehezen hihető titok nyomában – avagy mitől nőtt a magyar kis- és középvállalkozások termelékenysége gyorsabban, mint az uniós és a régiós átlag?* (<http://osszkep.hu/2020/01/egy-nehezen-hiheto-titok-nyomaban-avagy-mitol-nott-a-magyar-kis-es-kozepvallalkozasok-termelekenysege-gyorsabban-mint-az-unios-es-a-regios-atlag/>)
- Telegdy Álmos (2014): *A közszféra és a vállalatok bérei közötti átterjedési hatás Magyarországon.* *Közgazdasági Szemle,* LX. évf., 2013. május (555–578. o.), (www.kszemle.hu)

Központi Statisztikai Hivatal STADAT táblák

- 1.1.2. A fogyasztás és megtakarítás alakulása (2003–2018)
- 1.1.3. A bruttó állóeszköz-felhalmozás (beruházások) alakulása (2003–2018)
- 1.3.2. Egész életen át tartó tanulás
- 2.1.2.2. A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként
- 2.1.47. Reálkeresetek alakulásának (1992–)
- 2.3.2. Munkanélküliség (2004–2019)
- 2.6.1.3 Szegénységi arány
- 2.7.5.2. Az ezer főre jutó kiadott építési engedélyek száma
- 3.1.1. A bruttó hazai termék (GDP) volumenindexei
- 3.1.2. A bruttó hazai termék (GDP) termelése folyó áron
- 3.1.6. Hozzájárulás a bruttó hazai termék (GDP) növekedéséhez, előző év azonos időszakához viszonyított indexekből számítva
- 3.1.7. A bruttó hazai termék (GDP) végső felhasználása folyó és előző évi áron
- 3.1.22. Reáljövedelem – reálbérindex
- 3.4.1. A kutatás, fejlesztés és az innováció főbb arányai
- 3.6.1. Fogyasztói ár-indexek a termékek és szolgáltatások főbb csoportjai szerint
- 3.7.5. A háztartások pénzügyi vagyona
- 4.2.2. Az ipari termelés és értékesítés volumenindexei

MNB adatbázisok

- Magyar Nemzeti Bank (2020b): Fizetési mérleg, külfölddel szembeni állományok
- Magyar Nemzeti Bank (2020c) A nemzetgazdaság pénzügyi számlái alapján, Háztartások részletes adatai
- Magyar Nemzeti Bank (2020d): A jegybanki alapkamat alakulása
- Magyar Nemzeti Bank (2020e): Hitelezési folyamatok

EUROSTAT adatbázisok

- EUROSTAT (2019b): *Export market shares in volume*
- EUROSTAT (2020a): *Net international investment position - annual data*
- EUROSTAT (2020b): *Real labour productivity per person employed - annual data*

JOGSZABÁLYOK ÉS KÖZJOGI SZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról

1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról

2007. évi LX. törvény az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről (Éghajlatvédelmi törvény)

2011. évi LXVI. törvény az Állami Számvevőszékről

2011. évi LXXXV. törvény a környezetvédelmi termékdíjról

2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról

2012. évi CCXVII. törvény az üvegházhatású gázok közösségi kereskedelmi rendszerében és az erőfeszítés-megosztási határozat végrehajtásában történő részvételről

2014. évi C. törvény Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről

2015. évi C. törvény Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről

2016. évi XC. törvény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről

2017. évi C. törvény Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről

2018. évi L. törvény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről

2019. évi LXXI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről

306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet a levegő védelméről

16/2016. (II. 10.) Korm. rendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról

299/2017. (X. 17.) Korm. rendelet a megújuló energiaforrásból termelt villamos energia kötelező átvételi és prémium típusú támogatásáról

44/2019. (III. 12.) Korm. rendelet a babaváró támogatásról

7/2006. (V. 24.) TNM rendelet az épületek energetikai jellemzőinek meghatározásáról

63/2016. (XII. 28.) NFM rendelet a megújuló energiaforrásokból nyert energiával termelt villamos energia működési támogatásának finanszírozásához szükséges pénzeszköz mértékének megállapítási módjára és megfizetésére vonatkozó részletes szabályokról

39/2016. (X.11.) MNB rendelet a nem teljesítő kitettségre és az átstrukturált követelésre vonatkozó prudenciális követelményekről

1171/2019. (IV. 1.) Korm. határozat a hazai vállalkozások külpiazi sikeressége érdekében szükséges exportfejlesztési intézkedésekről (Nemzeti Exportstratégia)

A Versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fórumának Megállapodása a minimálbér, a garantált bérminimum és a reálbérek emeléséről, valamint a munkáltatói terhek csökkenéséről (2016. november 24.)

EURÓPAI UNIÓS JOGFORRÁSOK

2018/844/EU európai parlamenti és tanácsi irányelve (2018. május 30.) az épületek energiahatékonyságáról szóló 2010/31/EU irányelv és az energiahatékonyságról szóló 2012/27/EU irányelv módosításáról

479/2009/EK európai tanácsi rendelet az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez csatolt, a túlzott hiány esetén követendő eljárásról szóló jegyzőkönyv alkalmazásáról

2020/460/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet az 1301/2013/EU, az 1303/2013/EU és az 508/2014/EU rendeletnek a COVID-19 járványra adott válaszként a tagállamok egészségügyi rendszereibe és gazdaságuk más ágazataiba történő beruházások mozgósítását célzó különös intézkedések tekintetében történő módosításáról (A koronavírusra való reagálást célzó beruházási kezdeményezés)

2020/558/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet az 1301/2013/EU és az 1303/2013/EU rendeletnek az európai strukturális és beruházási alapok COVID-19-járványra adott válaszlépésekre történő felhasználásához kivételes rugalmasságot biztosító egyedi intézkedések tekintetében történő módosításáról

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Cs. J. u. 10. | 1364 Budapest 4. Pf. 54

TEL: +36 1 484 9100

email: szamvevoszek@asz.hu

web: www.asz.hu | www.aszhirportal.hu